

ANTONÍN KALOUS

Hunyadi Mátyás és a morva királyi városok*

Hunyadi Mátyás az 1458 óta viselt magyar királyi címe mellé, mint ismeretes, a cseh királyi címet is elnyerte. Cseh uralkodásáról azonban különféle okok miatt hosszú időre elfeledtek, és azt csak kevéssé kutatták. Pedig fontos tény, hogy a Magyar Királyság mellett több mint húsz éven át uralkodott a Cseh Királyságban is, és a Jagelló Ulászlóval kötött egyezség után törvényesen gyakorolta hatalmát Morvaország, Szilézia és Lausitz felett. A 19. század nemzeti ideológiája által erősen befolyásolt értékelést, amit František Palacký vallott a királyról, és ami néhány történész igyekezete ellenére sajnos ma is szélesen elterjedt, szükséges lenne alapvetően megváltoztatni vagy akár egészen elvetni.¹ Jelen tanulmány csupán egyet emel ki azon témák közül, amelyek Mátyás csehországi uralkodásával függenek össze: az uralkodó és a morva királyi városok kapcsolatát. Jóllehet ez csupán egyetlen csekély része a király belpolitikájának mind a korabeli Morvaország társadalmi rétegeit tekintve, mind a földrajzi lehatároltság miatt – Mátyás politikája ugyanis jelentősen különbözött egyrészt Morvaország, másrészt Szilézia és Lausitz vonatkozásában a tartományok eltérő fejlődése és szervezettsége folytán –, mégis a kérdés megvilágítása lényeges és gyakorlatilag nélkülözhetetlen a magyar király csehországi politikájának általános bemutatásához.

Földesúrként Mátyás Morvaországban elsősorban a királyi (őgrófi) városokra támaszkodhatott, amelyek a királyi kamarához tartoztak. A királyi városok szolgálatainak felhasz-

* Tanulmányom a morva királyi városok levéltáraiban őrzött írott forrásokat dolgozza fel. Az iratokon kívül más, főleg tárgyi emlékegyes is rendelkezésre áll, amelyekkel – mint például Olomoucban – kiválóan be lehet mutatni Mátyás és a városok viszonyát, erre lásd Ivo Hlobil számos tanulmányát. A lábjegyzetek tömörsége és átláthatósága érdekében az alábbiakban feltüntettem a tanulmányban gyakran hivatkozott levéltárak rövidítéseit. AMB = Archiv města Brna (Brno Város Levéltára), AMJ = Státní okresní archiv (= SOKA) Jihlava, Archiv města Jihlavy (Jihlava Város Levéltára), AMO = SOKA Olomouc, Archiv města Olomouce (Olomouc Város Levéltára), AMU = SOKA Olomouc, Archiv města Uničova (Uničov Város Levéltára), AMUB = SOKA Uherské Hradiště, Archiv města Uherského Brodu (Uherský Brod Város Levéltára), AMUH = SOKA Uherské Hradiště, Archiv města Uherského Hradiště (Uherské Hradiště Város Levéltára), AMZ = SOKA Znojmo, Archiv města Znojma (Znojmo Város Levéltára). Ennek a tanulmánynak az eredeti változatát lásd: Kalous, Antonín: *Matyáš Korvín a moravská královská města*. In: Bobková, Lenka – Konvičná, Jana (szerk.): *Korunní země v dějinách českého státu 2., Společné a rozdílné. Česká koruna v životě a vědomí jejích obyvatel ve 14.–17. století*. Praha, 2005. 97–127. Itt szeretnék köszönetet mondani Farkas Andreának és Végh Andrásnak a tanulmány magyar változatának elkészítéséért.

¹ Mátyás és Csehország kapcsolatáról az utóbbi időben elsősorban František Šmahel, Ivo Hlobil, Josef Macek és Josef Válka írtak. Utóbbi a 15. század második felének cseh történelmére máig erősen ható Palacký ideológiájával is foglalkozott, lásd Válka, Josef: *Matyáš Korvín a Česká koruna*. Časopis Matice moravské, 110. (1991) 313–316.

nálásában Mátyásnak már gyakorlata volt Magyarországon, ahol az ország kiterjedésének köszönhetően a városhálózat jóval terjedelmesebb volt, igaz, nem sűrűbb, mint a 15. század második felének Morvaországában.² Ebben az időben a morva királyi városok közé elsősorban Olomouc (Olmütz), Brno (Brünn), Znojmo (Znaim) és Jihlava (Iglau) tartozott, továbbá Uherské Hradiště (Ungarisch Hradisch) és Uničov (Mährisch Neustadt). Ide sorolhatjuk még Uherský Brod (Ungarisch Brod) is, amely ugyan Mátyás uralkodása alatt nagyrészt zálogban volt, de uralkodásának vége felé újból a királyi kamara igazgatása alá került.

Emlékeztetőül és összehasonlításképpen említjük meg, hogy a magyar királyi városok jelentős szerepet játszottak Mátyás hazai politikájában. Uralkodásának kezdetétől fogva a király – Podjebrád Györgyhez hasonlóan – kénytelen volt a főurak változó összetételű csoportjaira támaszkodni, de a köznemességre és természetesen a királyi városokra is, amelyek a 15. század '40-es és '50-es éveinek király nélküli időszakában jutottak jelentősebb szerephez, mikor is küldöttjeik rendszeresen megjelentek az országgyűlésen.³ Mátyás uralkodásának első éveiben az országgyűléseken való részvételük rendszeres volt, később, amikor a magyar király megerősítette hatalmát, a gyűlések nélkülük zajlottak le – Mátyás megkoronázásától uralkodásának végéig a városi küldöttek csak egyszer jelentek meg az országgyűlésen 1475-ben.⁴ A király számára a magyar királyi városok elsősorban gazdasági és katonai központokként töltötték be fontos szerepet, országos politikai jelentőségük azonban nem volt túlságosan nagy, és bizonyosan nem lehet a városokat a nemesség megfelelő ellensúlyának tekinteni.⁵ Ráadásul a királyi birtokok nagysága már Zsigmond uralkodása alatt jelentősen csökkent – és nemcsak a várak száma, hanem a királyi városoké is. Jóllehet Mátyás törekedett a városok visszaszerzésére, uralkodásának első felében ő is megajándékozta velük támogatóit.⁶

A királyi városok a király vagy – mint az alsó-magyarországi bányavárosok⁷ – a királynő közvetlen birtokai voltak, és szükség esetén gyorsan nyújthattak pénzbeli és katonai segítséget az uralkodónak. A magyarországi városokból beszedett rendszeres éves jövedelem, az erdélyi szász városokat nem számítva, 20 000–22 000 magyar aranyforintot tett ki. Ez ugyan jelentős összeg, ám csak körülbelül 3,5%-át jelentette az összes királyi jövedelmeknek, amelyek Mátyás uralkodása alatt az 1470–1480-as években átlagosan évi 628 000

² Marek, Jaroslav: *Městská síť na Moravě v 15. a 16. století*. Časopis Matice moravské, 90. (1971) 281–303.; Kubinyi András: *A magyarországi városhálózat XIV–XV. századi fejlődésének néhány kérdése*. In: *Tanulmányok Budapest múltjából* 19. (1972) 39–56.; uő.: *Városhálózat a késő középkori Kárpát-medencében*. Történelmi Szemle, 46. évf. (2004) 1-2. sz. 1–30.

³ Granasztói György: *A középkori magyar város*. Budapest, 1980. 141.; Kubinyi András: *A magyarországi városok országrendiségének kérdéséhez (különös tekintettel az 1458–1526 közti időre)*. In: *Tanulmányok Budapest múltjából* 21. (1979) 9–11. A kérdésről újabban lásd: Kubinyi András: *Középkori országgyűléseink és a városok (Válasz Gerics József professzor tanulmányaira)*. Századok, 141. évf. (2007) 2. sz. 471–492. és az ott idézett irodalmat.

⁴ Kubinyi, András: *Stände und Staat in Ungarn in der zweiten Hälfte des 15. Jahrhunderts*. Bohemia, 31. (1990) 317.; a városok részvételére az országgyűléseken Mátyás uralkodása alatt lásd: Kubinyi: *A magyarországi városok*, 21–23.

⁵ Bartl, Július: *Problém integrácie a dezintegrácie v stredoeurópskom priestore pred vznikom habsburskej monarchie roku 1526*. Historický časopis, 50. (2002) 219–222.

⁶ Kubinyi: *Stände und Staat in Ungarn*, 313.; Kubinyi: *A magyarországi városok*, 13–14.

⁷ Kalábová, Martina: *Venné majetky uhorských kráľoven v stredoslovenskej banskej oblasti do roku 1478*. Historický časopis, 52. (2004) 26–29.

magyar aranyforintra tehető.⁸ Morvaországban a Mátyás uralma alá került királyi városok esete hasonló volt a magyarországiakéhoz: szükség esetén egyrészt gyors pénzforrásul szolgáltak, másrészt hadfelszerelés vagy katonák forrását is jelentették.⁹

A király kellőképpen törődött városaival: megerősítette privilégiumaikat, és törekedett a polgárok kereskedelmi érdekeinek és jogainak védelmére¹⁰, ahogy a morvaországi királyi városokban is. A polgárok közül is egyeseket a szolgálatába állított (akárcsak Morvaországban), például Ernuszt János királyi kincstartót, aki polgári (és kikeresztelkedett zsidó) származású volt, vagy hivatali utódját, Nagylucsei Orbánt, a későbbi győri és egri püspököt.¹¹ A magyarországi püspökök között, akik nagy befolyással bírtak a király bel- és külpolitikájára, hiszen a királyi tanács tagjai voltak, és sokszor a kancelláriában is hivatalt viseltek, gyakran találunk polgári származásúakat.¹²

A morva királyi városok Mátyáshoz fűződő viszonyában nagy szerepet játszott az a tény, hogy az uralkodó és a városok kapcsolattartása – legalábbis eleinte – az egész Morvaországra kiterjedt háborús körülmények között folyt. A városok politikai tevékenységének kezdetei több hasonlóságot mutatnak a Cseh Királyságban és Magyarországon (például a rendi gyűléseken való részvételük jogát mindkét országban majdnem ugyanabban az időben szereztek meg), bár a kiváltó okok különbözőek voltak.

A cseh királyi városok mint rend a huszita felkelés után értek el kiemelkedő pozíciót a cseh társadalomban, de már korábban is jelentős szerepet játszottak a cseh belpolitikában.¹³ A 15. század negyvenes éveitől képviseltették magukat a rendi gyűléseken – mind Csehországban Prága vezetése alatt, mind pedig Morvaországban, ahol fokozatosan négy nagy királyi város: Olomouc, Brno, Znojmo és Jihlava emelkedett a többi fölé. A morva vá-

⁸ Ezt az összeget – 22 000 magyar aranyat – mint a kamara királyi városokból származó bevételeit Kubinyi András említi. Kubinyi András: *A Mátyás-kori államszervezet*. In: Rázsó Gyula – V. Molnár László (szerk.): Hunyadi Mátyás: Emlékkönyv Mátyás király halálának 500. évfordulójára. Budapest, 1990. 107–108., 115. Fügedi Erik 20 000 aranyra becsülte a királyi városokból származó éves bevételt. Fügedi Erik: *Mátyás király jövedelme 1475-ben*. In: Barta Gábor (szerk.): *Mátyás király 1458–1490*. Budapest, 1990. 53. Az 1491/1492-es évben a királyi városok éves bevétele 20 000 arany volt (uo. 50.). Vö.: Kubinyi: *A magyarországi városok*, 15–19.; Draskóczy István: *Mátyás bevételei és a kincstartár*. In: Farbak Péter – Spekner Enikő – Szende Katalin – Végh András (szerk.): *Hunyadi Mátyás a király. Hagyomány és megújulás a királyi udarban 1458–1490*. Budapesti Történeti Múzeum 2008. március 19. – június 30. Budapest, 2008. 283–284.

⁹ Vö.: Fügedi: *Mátyás király jövedelme*, 50–51., például Bártfa esetében. A katonai követelésekről lásd Kubinyi, András: *Matthias Corvinus: Die Regierung eines Königreichs in Ostmitteleuropa 1458–1490*. Herne, 1999. 162–187.

¹⁰ MOL DL 19180. – Jihlava, 1486. szeptember 13. (Mátyás budai, boroszlói és nürnbergi kereskedők védelmében lép fel.) Vö.: Székely György: *Mátyás király és a morva főváros (Diplomatika és nyomdatörténet)*. Századok, 114. évf. (1980) 4. sz. 605. Nem királyi városok kiváltságainak a megerősítésére lásd például Neszmély várost: Ortutay András: *Neszmély mezőváros Mátyás kori oklevele*. In: Gyenisné Landes Edit – Somorjai József (szerk.): *Mátyás király és a vidéki Magyarország*. Tata, 1990. 20–27.

¹¹ Kubinyi András: *A kincstartári személyzet a XV. század második felében*. In: *Tanulmányok Budapest múltjából* 12. (1957) 29–31.; Soós Ferenc: *Magyarország kincstartói, 1340–1540*. H. n. 1999. 43–47.

¹² Fügedi Erik: *Kolduló barátok, polgárok, nemesek: Tanulmányok a magyar középkorról*. Budapest, 1981. 89–113.; Kubinyi András: *Főpapok, egyházi intézmények és vallásosság a középkori Magyarországon*. Budapest, 1999. 69–86.

¹³ Mezník, Jaroslav: *Česká a moravská šlechta ve 14. a 15. století*. Sborník historický, 37. (1990) 26.

rosok helyzete nem volt annyira erős, mint Prágáé és a cseh városoké.¹⁴ A legnagyobb morva királyi városok, mint ismeretes, hagyományosan katolikusok voltak, ami befolyásolta, hogy miként kapcsolódtak be a politikába. A negyvenes évek bizonytalan viszonyai között kezdtek megjelenni a rendi gyűléseken és a tartományi békeszerződéseken (*landfrýd*, *Landfriede*), résztvéve a tartományi politikában,¹⁵ de csak Podjebrád György királlyá választása változtatta meg politikai állásukat: az új király elleni kezdeti ellenállásuk megtört, és a városok egymás után hódoltak be neki. A királyi hatalom újjászervezése azonban Csehországban Utószülött László és Podjebrád György idején nem korlátozta olyan mértékben a városok jogait és szabadságait, mint az Mátyás idejében a magyarországi városok esetében történt a 15. század hetvenes éveiben.

Csehországban Prága támogatását Podjebrád György már tíz évvel királlyá választása előtt megszerezte. Hagyományosan katolikus városok is álltak az oldalán, amelyek közül a legjelentősebbek Plzeň (Pilsen) és České Budějovice (Budweis) voltak. Ezek helyzete hasonló volt a morva városokéhoz – a huszita felkelés alatt még egyértelműen a katolikus oldalhoz tartoztak. Podjebrád György uralkodásának első felében, ugyancsak hasonlóan a morvaországi városokhoz, elfogadták György uralkodását, megerősítették vele privilégiumaikat. A királytól Plzeň pártolt el elsőként, és már 1466-ban újra Róma oldalára állt – a plzeňi polgárokat ekkorra győzte meg az egyházi tilalommal (*interdictum*) való fenyegetés, míg korábban nem reagáltak sem II. Pius pápa (1462), sem Rudolf von Rüdeseim pápai legátus (1465) felszólításaira.¹⁶ České Budějovice főleg a vele szomszédos Jan z Rožmberka politikájának következtében, Zdeňek ze Šternberka erőteljes győzködései dacára, valamivel tovább kitartott Podjebrád György táborában, ám végül, mint Plzeň esetében is, döntött az egyházi tilalom veszélye, továbbá Jan z Rožmberka állásfoglalásának megváltozása. České Budějovice csak 1468 augusztusában Olomoucban lépett be a Zelená Hora-i úri szövetségbe.¹⁷

A morva királyi városok Podjebrád György uralkodásának első időszakában szintén a király oldalán álltak, aki ugyanúgy kihasználta őket, mint Mátyás a magyarországi városok

¹⁴ Válka, Josef: *Středověká Morava*. Brno, 1991. 168. A morva királyi városok és a többi rend közötti megegyezést véglegesen csak az 1486-os egyezség hozta meg. (Archiv český (= AČ) 5, 33. sz. 428–432., 1486. október 28. Ez a datálás hibás; helyesen lásd: AČ 10, 57. sz. 295., 1486. október 21.) A legpontosabban František Čáda adta ki az oklevelet; vö.: Čáda, František (ed.): *Zemské zřízení moravské z roku 1535 spolu s tiskem z roku 1562 nově vydaným*. Praha, 1937. 161–168., aki összehasonlítja mindkét eredetit és a többi megőrzött szöveget. (Ebben csak röviden utal az *Archiv českýre*. A konkrét kötetek áttekintésére lásd: *Staročeský slovník, úvodní stati, soupis pramenů a zkratk*. Red. Jaromír Bělič. Praha, 1968. 58–60.)

¹⁵ Hoffmann, František: *České město ve středověku*. Praha, 1992. 74.; részletesebben: Dřimal, Jaroslav: *Politika moravských královských měst za feudálních rozbrojů ve čtyřicátých letech 15. století*. Sborník Matice moravské, 84. (1965) 132–156.; uő.: *Účast moravských královských měst na politickém vývoji českých zemí za bezvlády v letech 1446–1453*. Brno v minulosti a dnes, 8. (1966) 75–117.

¹⁶ Burkoňová, Eva: *Vztah královské politiky Jiřího z Poděbrad k Českým Budějovicím a Plzni*. Folia Historica Bohemica, 12. (1988) 365.

¹⁷ Státní Oblastní Archiv Třeboň, fond Historica, sign. 2170. Beneš, František: *Postoj Českých Budějovic ke králi Jiřímu z Poděbrad v letech 1465–1471*. Jihočeský sborník historický, 37. (1968) 57–75.; Pletzer, Karel: *České Budějovice za Matyáše Korvína (1468–1479)*. In: *Mínulost a současnost Českých Budějovic, Studie a materiály I*. České Budějovice, 1969. 17–23. és további források, amelyekre mindketten hivatkoznak.

kat – számára is gyors pénz- és hadianyag-forrást jelentettek (elsősorban háború idején).¹⁸ A morva királyi városok azonban nem maradtak sokáig az utrakvista király hívei. A baseli kompakták érvénytelenítése után például Olomouc, a királlyal szembehelyezkedve a római egyház hűségére tért a király ellenébe,¹⁹ bár a többi morva királyi város még hűséges maradt az uralkodóhoz egészen az 1466–1467. évek fordulataig. György eretnekké nyilvánítása után a városok, részben Rudolf von Rüdeshaim pápai legátusnak és magának a pápának a győzködésére hallgatva,²⁰ egyre inkább a György ellen harcoló oldal felé hajlottak, míg végül 1467 júniusában a négy legjelentősebb morva királyi város védelmi szövetséget kötött a király ellen.²¹ Ezt megelőzően azonban az olomouci városi tanács még a pápai bullák problémáját próbálta megoldani, amelyek eretneknek nyilvánították Györgyöt, és „amelyekben őfelségét gyakran gyalázták”, vagy például a Magyarország és Ausztria felől Morvaországra támadó hadsereg ügyében fordultak tanácsért a pápai legátushoz Boroszlóba. Erről tájékoztat a György királyhoz küldött követnek adott utasítás. A polgárok számára, hasonlóan a cseh katolikus városokhoz, az egész országra kiterjedő és a szentségek (beleértve a keresztiséget is) kiszolgáltatásának tilalmával járó pápai interdiktum jelentette a legnagyobb problémát.²² Végül talán épp ezért hagyták el a katolikus morva királyi városok György cseh királyt, és álltak át az ellene harcoló oldalra.

A Podjebrád György elleni morvaországi háborúban Mátyás figyelme először a városokra irányult, amelyek rövid időn belül a támaszpontjai lettek, valamint a legjelentősebb városokra (amelyekből kettő városi vár volt – Znojmo és a Brno melletti Špilberk). Mátyás a továbbiakban azon városok között mozgott, amelyek egyértelműen az ő oldalán álltak. Ezek egymás között, Mátyás kíséretének tagjaival és a királlyal is élénk kapcsolatot tartottak fenn (a seregek mozgásáról, a hódítók sikereiről adtak át egymásnak információkat). A hadsereg mozgásáról a hadjáratok résztvevőinek beszámolóit is tudósítanak, csakúgy, mint a

¹⁸ Ilyenek voltak a későbbi időszakban például az osztrák hadjáratok, Cornštejn vár ostroma vagy más katonai akciók.

¹⁹ AMO, Sbirka listin, inv. č. 240. – Boroszló, 1463. július 3. Ez a dokumentum Girolamo Lando krétai érsek, pápai legátus levele Olomoucha, amelyben felszólítja a polgárokat, hogy álljanak ellen a cseh királynak azon bulla alapján, amelyben a pápa feleletet ad a császár kérésére, hogy ismerje el Györgyöt cseh királynak. A pápa levelének másolatát is elküldte a legátus Olomoucnak. Ebben az időben a pápai követ Boroszlóban tevékenykedett, amely az egyik legjelentősebb város volt a György ellen fellázadt országrészekben. Lásd: Drabina, Jan: *Kontakty Wrocławia z Püsem II i kurią rzymską w latach 1458–1464*. Kwartalnik historyczny, 83. (1976) 525.; valamint Eschenloer adatait, aki szintén leírta a bulla szövegét. Eschenloer, Peter: *Geschichte der Stadt Breslau*. Hrsg. Gunhild Roth. Münster – New York – München – Berlin, 2003. 390–401.

²⁰ AMO, Sbirka listin, inv. č. 258. – Róma, 1466. május 26. (= Palacký, František: *Urkundliche Beiträge zur Geschichte Böhmens und seiner Nachbarländer im Zeitalter Georg's von Podiebrad (1450–1471)*. Wien, 1860. 356 sz., 403–404.; AMJ, Listiny, inv. č. 169. – Róma, 1466. május 27. A két oklevél szinte teljesen egyforma.

²¹ AMZ, Listiny, sign. 125. – Brno, 1467. június 4.; AMJ, Listiny, inv. č. 175. – Znojmo, 1467. június 4.; AMO, Sbirka listin, inv. č. 265. – Brno, 1467. június 6. (= Palacký: *Urkundliche Beiträge*, 398. sz. 463–464.) Palacký az olomouci városi levéltárból még egy másik egyezséglevelet is idéz, amely 1467. január 1-jén kelt Brnóban (Palacký: *Urkundliche Beiträge*, 369. sz. 420.). Az egyezség szövege majdnem megegyezik ez utóbbival, azonban ezt az oklevelet sajnos az AMO-ban nem sikerült megtalálnom, és Vladimír Spáčil sem említi. Vö.: *Sbirka listiny Archivu města Olomouce 1261–1793, Inventář*. Olomouc, 1998. Lásd még: *Dějiny města Brna*, 1. ed. Jaroslav Dřimal – Václav Peša. Brno, 1969. 108. Az 1467-es morvaországi háborús helyzetben a városok kapcsolatára és védelmi szövetségekre lásd: Augustin Neumann (ed.): *Nové prameny k dějinám husitství na Moravě*. Olomouc, 1930. 259–263.

²² AMO, Zlomky registratur, č. 4405. (= AČ 10, 31 sz. 276–277.)

znojmoi városi tanács számadáskönyvei, amelyekben a többi királyi városhoz, a királyhoz és a pápai legátushoz küldött követek kiadásait is feljegyezték.²³

A magyar király 1468-ban kapcsolódott be a kezdettől fogva kizárólag a Cseh királyságon belül zajló háborúba. Segítségét a császár és a pápa egyaránt kérte. Mátyás belpolitikai problémáit is ilyen módon kívánta megoldani elsősorban két, 1467-ben történt esemény: egyrészt az erdélyi felkelés véres leverése, másrészt a III. (Nagy) István moldvai vajdával vívott sikertelen háború következményeként.²⁴ A hadműveletek kezdetén Mátyás a morva városokkal is hamarosan kapcsolatba került. A magyar király ebben az időben mint a cseh korona tartományaiban élő katolikusok oltalmazója lépett fel, és nem volt semmi hatalma a királyi városok felett. Azok inkább politikai partnernek számítottak, amelyeket a saját oldalára állítva kívánt felhasználni. Olomoucha már a háború kezdetén, 1468. április 8-án írt Pozsonyból, és arról tájékoztatta a várost, hogy Prothasius olomouci püspök kérésére fogott bele a háborúba, akinek egyházmegyéjét különleges oltalom alá veszi. Ugyanezen a napon írt Znojmba és Boroszlóba is – mindkét város kéhez is kapta Mátyás nyilatkozatának szövegét. Az Olomoucha írt levélben a király külön hangsúlyozta azt a nyilatkozatába is belefoglalt tény, hogy az olomouci püspök az ő oldalára állt. (Prothasius mint a katolikus rendek képviselője ment Magyarországra, amelyek közé a morva városok is tartoztak). Mátyás feltételezhette, hogy ha emlékeztet Prothasius szerepére, könnyebben szerzi meg a városok támogatását.²⁵ Egy hónappal később hasonló hangnemben írt újból Olomoucha (akkor már Znojmból).²⁶

A már említett Znojmo Mátyás hadjáratában fontos szerepet játszott, hiszen azon a vidéken feküdt, ahol a magyar király átlépte a határt. Mátyás már 1468 májusában Znojmban volt, és innen nemcsak Olomoucha írt, hanem már ekkor Znojmonak adományozott különböző elkobzott birtokokat a város hűségese kintartásáért és a huszita háborúban való korábbi részvételéért Zsigmond és Albert idejében.²⁷ A polgármester és a városi tanács

²³ A znojmoi követek közül kiténik például egy Hošek nevű követ, akinek a városi tanács útiköltséget fizetett 1468 júliusa és novemberé között. Kétszer ment Olomoucha, háromszor Brnóba és egyszer Bécsbe; a többi követet „ad regem” vagy „ad regem et legatum” küldték ki; Neumann: *Nové prameny*, 209–211.

²⁴ Kubinyi András: *Mátyás király*. Budapest, 2001. 65–67.

²⁵ *Mátyás király levelei*. Külügyi osztály I. Közzéteszi Fraknói Vilmos. Budapest, 1893. 143. sz. 207. Pozsony, 1468. IV. 8. (a továbbiakban: *Mátyás király levelei I.*); Kohout, Štěpán: *Dva drobné prameny k počátku uherských válek (1468)*. In: Ročenka státního okresního archívu v Olomouci, 2. (25) (1997) 142. Nem ismeri ezt a levelet, de létezését feltételezte a boroszlói analógia alapján: *Politische Correspondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad 2, 1463–1469 (Scriptores rerum silesiacarum 9)*. Ed. Hermann Markgraf. Breslau, 1874. 390A. sz. 262–263. Egy másik boroszlói levél: *Mátyás király levelei I.* 144. sz. 1208.). Znojmo részére írt levél: AMZ, Listiny, sign. 130.

²⁶ *Mátyás király levelei I.* 155. sz. 220. – 1468. május 10. A levél bevezetésében buzdítja a polgárokat, hogy éljenek együtt a káptalannal „tranquille et amice”, majd ezután hozzáteszi: „Quod si vos facere intellexerimus, non solum clerum Olomucensem, sed etiam populum et universam pariter civitatem, quasi in unum corpus charitatis nexu redactam, peculiari amore et tutela simul et equaliter prosequemur.”

²⁷ AMZ, Listiny, sign. 127. – Znojmo, 1468. május 12. (= Neumann: *Nové prameny*, 106. sz. 151–152., hibás dátummal 1468. október 6.). A znojmoiak az oklevélért 1 aranyat fizettek „subcancellario regis Hungariae et scriptoribus”. Neumann: *Nové prameny*, 209. Matucsina Gábor volt akkoriban az alkancellár, de itt Jannus Pannonius pécsi püspököt vehetjük annak, aki ekkor – bár a hivatalos címet nem viselte – mégis mint titkos kancellár működött. Ő írta alá az oklevelet – Jo. E. Q. = Johannes Episcopus Quinqueecclesiensis, lásd Kubinyi András: *Vitéz János és Janus*

egyébként figyelemreméltó óvatossággal járt el, mert nemcsak a loukai apáttal hitelesítették ezt az oklevelet, hanem később Mátyással is újra megerősítették, miután őt cseh királlyá és morva őrgróffá választották.²⁸ Hasonló módon járt el a király például Brno esetében is, néhány környékbeli birtokot adományozva a városnak: majorságot Měnínben (Mönitz), Puhlik alatt malmot (*sub Publicone*), elzalogosítva neki néhány falut (Ostrovačicét 2000 magyar forintért és egy pusztá falut, Novošicét 3000 forintért), amelyeket katonai erővel szerzett meg. Brnónak egyébként olyan malmot adományozott, amelyet a város már Podjebrád Györgytől is megszerzett azzal a feltétellel, hogy évente 10 font (*hřivna*) garast fizet a špilberki várnak. Mátyás ennek további fizetését 1469. április 14-i oklevelével megszüntette. Már abban az időben is, amikor még nem volt sem cseh király, sem morva őrgróf, döntött olyan ügyekről és adókról, amelyeknek joga a morva őrgróftól illette meg.²⁹ A távoli Jihlavának ezzel szemben nem adományozott semmilyen birtokot; ellenben 1468 májusában kétszer is katonai segítséget kért tőle telči és třebíči akciójához. Egelőre még kért, nem parancsolt.³⁰

Kezdetben tehát ilyen módon lépett kapcsolatba Mátyás a morva királyi városokkal. A háború első szakaszában a városokat és Morvaország nagyobb részét elfoglalta. Mégsem engedhette meg magának, hogy uruk szerepében lépjen fel, hiszen az még mindig Podjebrád György volt, még ha nagyon közelített is annak jogköréhez. Ezért is tartott tartományi gyűléseket, például az 1469. március 12-re tervezett brnói gyűlést. Itt kívánta az összes rend részvételével (beleértve a városokat is) megoldani „a zavaros állapotokat és a súlyos háborút”, amely „ezen a morva földön keletkezett és már hosszú ideje tart”.³¹ Az 1469 áprilisában Brno részére kiadott oklevelei is politikájának ezt az irányát tükrözik. Talán utalhatnak arra a szándékára is, hogy cseh király legyen, hiszen az okleveleket két nappal azután adta ki, hogy Zdeněk ze Šternberka felajánlotta neki, fogadja el cseh királlyá választását.³² Ekkorra Morvaország nagyobb része már Mátyás kezén volt, így elég erősnek érezhette magát ahhoz, hogy a királyra mint földesúrra tartozó esetekben döntsön. Ez a helyzet azonban jogilag hamar megváltozott.

Miután Olomoucban 1469. május 3-án cseh királlyá választották – majd a választást Lorenzo Roverella pápai legátus 1471. május 28-án Jihlavában megerősítette –, Hunyadi

Pannonius politikája Mátyás uralkodása idején. In: Bartók István – Jankovits László – Kecskeméti Gábor (szerk.): *Humanista műveltség Pannóniában*. Pécs, 2000. 16–18. Az 1468-as znojmoi kifizetések (a már említett követek fizetésein kívül) szintén igazolják a további kapcsolatokat Znojmo, Mátyás és annak emberei között. Például 6 arany kiadása egy hordó malváziai borra Beckensloer János váradi püspök részére: „*Item pro una lagena malvatici vini propinati episcopo Varadiensi 6 flor.*”; vagy kifizetés borra Mátyás részére: „*Item Andree pro vino propinato regi Hungarie, super ratione 29 gr.*” Neumann: *Nové prameny*, 208–211.

²⁸ AMZ, Listiny, sign. 128. – Louka, 1468. október 4.; sign. 133. – Znojmo, 1470. november 14. Mátyás okleveleinek relátora Zdeňek ze Šternberka volt.

²⁹ AMB, Sbirka listin, 575. sz. – Olomouc, 1469. április 14. A három oklevelet nem egész három héttel a királlyá választása előtt adták ki. Ezeknek az okleveleknek a relátora Magyar Balázs, Mátyás kapitánya volt; az oklevelek latin nyelvűek, és magyar pecsét alatt adták ki őket.

³⁰ AMJ, Listiny, sign. 180. – Laa an der Thaya, 1468. május 5.; sign. 181. – Třebíč mellett, 1468. május 19. Palacký: *Urkundliche Beiträge*, 445. sz. 528. „*Dauon begeren wir vnd besuchen euch, mit ganczen vleis, das jr ... yn die stat Teltz komt mit all ewr macht vnd czirung, ...*”; 449. sz. 531. „*...dilectionem vestram hortamur, quantum plus possumus, quatenus omnes equites et pedites vestros ... huc in subsidium nostrum mittere velitis...*”

³¹ AMJ, Listiny, sign. 183. – Brno, 1469. február 11., (= AČ 6, 1. sz. 45.), a tartománygyűlésbe való meghívás Jihlava részére.

³² Macek, Josef: *Jiří z Poděbrad*. Praha, 1967. 205.

Mátyás már mint cseh király, akit az említett morva királyi városok saját uruknak ismertek el, a városok tulajdonosa és hűbérura pozíciójából cselekedhetett. A királyi városokkal fenntartott kapcsolatát a hosszú időszaknak megfelelően és a ránk maradt nagy számú oklevélnek és levélnek köszönhetően témákra osztva tárgyaljuk a továbbiakban.

Az első lépések közé, amelyeket a városok más politikai testületekhez hasonlóan megszoktak tenni, ha új földesúrra tesznek szert, tartozik az, hogy törekednek megerősíteni vele régi kiváltságaikat, vagy netán újakat szerezni tőle. Természetesen a morva városok is megerősítették kiváltságlevelüket: Brno 1471 áprilisában³³ és Olomouc már 1469 júliusában.³⁴ Az ugyanazon év áprilisában Brno számára kiadott adománylevelekkel szemben ezeken szerepel első ízben a cseh királyi titkos pecsét. Hasonlóan történt Znojmoval is, amelynek jogait Mátyás uralkodásának első évfordulóján, 1470-ben erősítette meg.³⁵ A jihlavi kiváltságokat viszont csak 1479 augusztusában, az olomouci egyezmény után erősítette meg Mátyás, ami a vörös viaszpecséttel való pecsételési jogát is megadta.³⁶ Ezek a városok már kezdetétől fogva az ő oldalán álltak, ezért is kerülhetett sor erre ilyen korán Olomoucot, Brnót és Znojmot illetően.

Más volt azonban a helyzet két további morva királyi város, Uničov és Uherské Hradiště esetében, amelyek a morvaországi háború idején végig hűek maradtak György és Ulászló királyokhoz. Az 1479-es olomouci szerződésben ezeket a városokat gyakorlatilag kicserélték két csehországi királyi városra, Plzeňre és Česká Budějovicére, amelyek Mátyás oldalán álltak. Ulászló, aki Olomoucba érkezése előtt Uničovban tartózkodott, és odahívatta Uherské Hradiště polgárainak a képviselőit is, „méltóztatott meghívni őket a királyi asztalhoz”, és feltehetőleg megköszönte nekik, hogy a háború alatt kitartottak mellette.³⁷ Mátyás a megál-

³³ AMB, Šbírka listin, 591. sz. – Brno, 1471. április 23., az oklevél relátora Prothasius z Boskovic olomouci püspök volt.

³⁴ AMO, Šbírka listin, sign. 278. – Brno, 1469. július 17. Ebben az oklevélben Mátyás Olomoucot fővárosnak nevezi a morvaországi városok közt: „...dictam Olomucensem nostram civitatem inter ceteras dicti marchionatus civitates capitalem...” Bonfini (Antonio de Bonfinis: *Rerum ungaricarum decades*. Edd. Fögel, I. – Iványi, B. – Juhász, L., tom. 4, pars 1. Budapest, 1941. 27–28.) Morvaország fővárosának Brnót tekinti: „Cum Victorinus evasisset, rex Brunam versus castra movit, que Morave gentis caput est; urbs edificiorum prestantia et negotiatorum multitudine opibusque conspicua in plano sita est duplici fossa muroque munita; civitati arx prominet, quam Spilbergum vocant, et loco et arte hosti inaccessibilis ac valido hereticorum presidio obfirmata”, habár a következő szövegben ezt írja, „ipse [Matthias] vero ad Olomutium urbem Moravie prestantissimam castra movit” (30.) Galeotto Marzio mindkét várost egy szintre emeli: „Tunc enim interrogavit legatum, quo pacto id fieri posset, cum Boemorum gens esset bellicis artibus instructa, exercitus magnus urbesque munitae. Tu enim vidisti, quantis laboribus et Holomotiam et Brunnam urbes expugnavimus.” Galeottus Martius Narniensis: *De egregie, sapienter, iocose dictis ac factis regis Mathiae ad ducem Iohannem eius filium liber*. Lipsiae, 1934. 2. Olomouc elsőségét támogatja F. Čáda (Čáda: *Zemské zřízení moravské*, 161. 1. megjegyzés), amikor azt mutatja be, hogy az urak, lovagok és városok közt kötött 1468-as szerződés eredetijét a városok közül csak Olomouc kapta kézhez.

³⁵ AMZ, Listiny, sign. 132. – Znojmo, 1470. május 3.

³⁶ AMJ, Listiny, sign. 201. – Olomouc, 1479. augusztus 10.

³⁷ Čoupková, Magdalena (ed.): *Nejstarší uherskohradištská městská kniha Liber negotiorum civitatis Hradisch*. Uherské Hradiště, 2001. 131–132. Ez a városi könyv nemcsak hét polgár Uničovba tett útját jegyezte fel, hanem Mátyás királynak Olomoucban tett hűségesküjüket is. „Item téhož léta Jeho Milost královská v tu neděli na svatého Jakuba Velikého apoštola Božieho, v Olomúci na palácu přípravně připraveném a okrášleném zlatohlavy oddal jest nás a propustil rukúdním a postúpil najjasnějšiemu pánu a panu Matyášovi, králi uherskému a českému

lapodás értelmében mindkét város kiváltságait még 1479 júliusában megerősítette, és megbocsátotta nekik a korábbi ellenségeskedéseket.³⁸ Hasonlóan járt el Jagelló Ulászló is a már említett két város, Plzeň és České Budějovice esetében.³⁹ Mindkét király először az 1478-as⁴⁰ szerződés alapján erősítette meg új városaik privilégiumait, majd pedig újból a városok kérésére. Ezért az említett városok két jogaikat megerősítő oklevéllel is rendelkeztek. Ahogy Mátyás Uherské Hradiště számára, úgy Ulászló České Budějovicének további kiváltságokat is adott – mindketten kibővítették városaik címereit.

Nem érdektelen Uherský Brod esete sem, amely csak Mátyás uralkodásának a végén került ki Jan Planknar z Kynšperka zálogából. Mátyás az osztrák hercegi titkos pecsétjével hitelesített oklevelében ígérte meg az uherský brodi polgároknak, hogy a várost már senki-nek sem fogja elzálogosítani.⁴¹ 1489-ben Cecei Kis Máté lipthói ispán kérésére a király újból kiadta az uherský brodi polgárok kiváltságlevelét, mivel a korábbi egy városi tűzvélszben elégett, és ebben többek közt megerősítette a brnói jog használatát, illetve áthelyezte a vásárt Půnkösdről Úrnapja oktavájára. Ez önmagában nem lenne különös, de az oklevelet a magyar kettős felségpecséttel pecsételték meg, ezenfelül nem lett külön kihirdetve.⁴² Figyelmet kelt az is, hogy a kérelmező magyar nemesnek Morvaországban nem volt semmilyen birtoka, ráadásul az uherský brodi polgárok, úgymond, kimutatták a magyar korona iránti „hűségüket és állhatatosságukat”.⁴³ Ebből az oklevélformulából különféle következtetések-re juthatunk a város és a Magyar Királyság kapcsolatát elemezve.

margrabí moravskému, pánu našemu najmilostivějšímu, kterézhož jsme Jeho Milost rádi za pána přijali a slíbili Jeho Milosti věrnost, poddanost a celú poslušenství.

³⁸ AMU, Listiny, sign. 39. – Olomouc, 1479. július 25. Az uničoviak a privilégiumot újból megerősítették: sign. 40. – 1484. április 8.; AMUH, Listiny, sign. 62. – Olomouc, 1479. július 25. Az Uherské Hradiště-i polgárok újból megerősítették jogaikat: sign. 65. – 1481. július 10., és még korábban: sign. 64. – 1481. június 28. Mátyás kiegészítette a címerüket, és megengedte, hogy vörös viasszal pecsételjenek.

³⁹ Čelakovský, Jaromír – Friedrich, Gustav (ed.): *Privilegia regalium civitatum provincialium Regni Bohemiae annorum 1420–1526*. Praha, 1948. 404. sz. 679–680. – 1479. július 25.; 409–410. sz. 687–690. p. – 1479. október 6-7. (České Budějovice részére; az utolsó oklevél a városi címert egészíti ki); 405. sz. 681. – 1479. július 25.; 419. sz. 709–710. – 1481. április 13. (Plzeň részére).

⁴⁰ AČ 5, 13. sz. 384.

⁴¹ AMUB, Listiny, sign. L 1159. – tábor Bécsújhely mellett, 1487. április 10. „...*gratia facere dignaremur, ut deinceps nemini civitatem ipsam inscriberemus aut impignoraremus eique ad possidendum daremus, sed nos ipsi reservaremus...*” Emiatt sorolják be a királyi városok közé, még akkor is, ha a szakirodalom többsége Uherský Brodot a 15. század végén nem ismeri el annak, pl. Macek, Josef: *Jagellonský věk v českých zemích (1471–1526)* 3. Města. Praha, 1998. 23.

⁴² AMUB, Listiny, sign. L 1161. – H. n. 1489. november 13. A pecsét természetes viaszból készült. Ehhez hasonlóan szintén a magyar titkos pecséttel lett hitelesítve, és nem lett kihirdetve az a Cseh Királyságban élő összes alattvaló számára kiadott oklevél, melyben Mátyás segítséget kér Baltasare da Pescia pápai követ részére (Zemský archiv Opava, pobočka Olomouc [= ZAO-O], Archiv metropolitní kapituly Olomouc [= MCO], Listiny, sign. A IV c 12. – Bruck an der Leitha, 1477. augusztus 12.); és a jihlavai városi tanács részére kiadott oklevél (AMJ, Listiny, inv. č. 224. – 1487. január 10.).

⁴³ Az oklevélben szó szerint ezt írják: „...*quod fidelis noster egregius Matheus de Czece, comes noster Lipthoviensis plurimorumque aliorum castrorum et oppidorum, universitatis oppidi nostri de Broda Hungaricali nobis humillime supplicare habuit, ut nos ad eorum fidem et fidelitatem sincereque fidelitatis obsequium, que erga nos sacramque dicti Regni nostri Hungarie Coronam summa cum fide et constancia variis nostris et Regni nostri casibus sub locorum et temporum diversitate ac aliis disturbiorum temporibus iidem oppidani semper impenderunt et exhibuerunt debitum ut par est...*” Hasonló formula jelenik meg a jihlavai privilégium megerősítésénél: „*prefati*

El lehetne például töprengeni azon a feltételezésen, hogy Morvaország egy részét közvetlenül hozzácsatolták volna a magyar koronához, vagyis a magyar joghatóságot kiterjesztették volna Uherský Brodra, egyenesen alárendelve azt a Magyar Királyságnak, ám ez a feltételezés nem eléggé megalapozott. A magyar királyi felségpecsét használatának az oka inkább az lehetett, hogy az oklevél kiadásakor nem volt kéznél a cseh királyi titkospecsét. Erről tanúskodik az a tény is, hogy bár János váradi püspök (Filipec János) az oklevélben mint annak kiállítója szerepel, minden valószínűség szerint a valóságban nem állíthatta ki az oklevelet, mert az oklevél kiadásakor nem tartózkodott az udvarnál, mivel Linzben tárgyalt Miksa római királlyal, így a szöveg csak kancelláriai formulának tekinthető.⁴⁴ Filipec mint Mátyás titkos és cseh kancellárja nagy valószínűséggel a cseh királyi titkospecséttel pecsételt; ezért feltételezhetjük, hogy az udvarban távollétében nem állt rendelkezésre ez a pecsét, így azzal pecsételtek, ami elérhető volt.⁴⁵ Az oklevelet a királyi kancellária magyar részlegén állíthatták ki. Az is lehetséges, hogy a magyar hivatalnok, aki az oklevelet kiállította, nem ismerte a csehországi viszonyokat, vagy a magyar főúr kérelme miatt említette meg a magyar koronát. Bár a pecsét típusa, amellyel az oklevelet megpecsételték, különös jelentőséggel bírt (ahogy megerősítik ezt a morva nemeseknek később Ulászlóhoz intézett panaszai vagy magyar oldalról azok a panaszok, amelyek szerint magyar ügyben a cseh királyi titkospecsétet használták),⁴⁶ Uherský Brod esetében teljesen nyilvánvaló, hogy az államjogi szabályozásba semmilyen beavatkozás nem történt – ezt az állítást ugyanis semmilyen más forrás nem támasztja alá.

Cseh királyként és morva őrgrófként Hunyadi Mátyás nemcsak megerősítette a kiváltságokat, hanem újakat is adományozott. 1486-ban például Znojmonak adta a szőlők után fizetendő hegyvámot, mivel a bor előállítására és kereskedelmére nagyon megnőtt a városban, és „a királyi kegyesség az alattvalók iránt annál jobban kell, hogy növekedjen, ahogy azok hűségét szilárdabbnak találja”. Mátyás biztosította számukra azt a jogot is, hogy ítélezhesenek a saját és a szomszédos szőlőket érintő ügyekben.⁴⁷ A brnói borkereskedés és borkészítés fellendülését is értékelte Mátyás, amikor a városi tanácsnak adományozta a židlochovicei hegyvámot. A városi tanács képviselői minden olyan pernél jelen lehettek, amelyek 600 garas fölötti összegről szóltak. A židlochoviceiek és a városi tanács pereskedéseiben a špilberki kapitánynak kellett döntenie.⁴⁸ Ezenkívül Mátyás a városok javára néha saját jogait is kész volt háttérbe helyezni, ahogy például a znojmoi vár esetében is történt, eltörölve

cives et communitas nobis et sacre regni nostri Hungarie corone ab eo tempore quo de fidelitate et fidei integre observancia homagia presterunt. AMJ, Listiny, inv. č. 201 – Olomouc, 1479. augusztus 10.

⁴⁴ Nehring, Karl: *Quellen zur ungarischen Aussenpolitik in der zweiten Hälfte des 15. Jahrhunderts II.* Levéltári Közlemények, 47. évf. (1976) 2. sz. 254. A helyes interpretáció azért problematikus, mert az oklevélen nem szerepel a kiadás dátuma. Filipec itineráriumaához lásd: Kalous, Antonín: *Itinerář Jana Filipce (1431–1509)*. In: Sborník prací historických XXII. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas philosophica, Historica 34 – 2008. Olomouc, 2008, 17–43.

⁴⁵ Ez olyan magyar ügyekben is előfordult, amikor az oklevelek cseh pecséttel voltak megpecsételve (azaz a cseh királyi titkospecséttel). Kumorovitz Lajos Bernát: *Mátyás király pecsétjei*. Turul, 46. (1932) 10., 18.

⁴⁶ AČ 6, 87. sz., 374–375., 1508 júniusa. Ehhez vö.: Válka, Josef: *Politická závěť Viléma z Pernštejna (1520–1521)*. Časopis Matice moravské, 90. (1971) 70–72. Magyarországra lásd a 45. számú lábjegyzetet.

⁴⁷ AMZ, Listiny, sign. 149. – Retz, 1486. november 3. Az oklevelet Mátyás saját maga is aláírta.

⁴⁸ AMB, Sbirka listin, 665. sz. – Brno, 1479. szeptember 8.

annak a „gyilkosok, tolvajok és más bűnözők” részére adott menedékjogát.⁴⁹ Ezzel teljesítette Znojmo városának kérését, amelynek rossz tapasztalatai voltak a menedékjog alkalmazásával kapcsolatban, mivel a bűnözők elbújhattak a várban, majd egy idő után büntetlenül távozhattak onnan.

Az uralkodónak városai iránti legjelentősebb cselekedete a városi kiváltságok megerősítése volt. A földesúri joghatóság a városi tanácsok megújítására, vagyis az új városi esküdtetek jóváhagyására is kiterjedt. Ez a királyi városokban a királyi alkamarásra (*královský podkomoří*) tartozott volna, de a háború alatt az alkamarási hivatalt nem töltötték be. Ezért a városi tanácsokat Mátýás kapitányai újították meg.⁵⁰ Ilyen, a városi tanács megújításáról szóló adatok például Jihlava esetében maradtak fent. Mátýás 1469-ben azt írta, hogy a jóváhagyás aktusát és az eskü kivételét Zdeněk ze Šternberkára⁵¹ bízta, akinek a kezébe végül az új városi tanácsosok 1471-ben tették le az esküt.⁵² Egy évvel korábban Sicho, a közeli polnáai vár Zdeněk szolgálatában álló várnagya erősítette meg a tanácsot.⁵³ Több forrás maradt fenn Brnóra vonatkozóan is. Ott a háború előtt a városi tanácsot (Jihlavához hasonlóan) Karel z Vlašimi alkamarás (1465), később Dobeš z Boskovic, Mátýás špilberki kapitánya és Jakub z Jemnice cseh királyi alkancellár hagyták jóvá (1473).⁵⁴ Mátýás nagyon fontosnak tartotta a városi tanácsok megújítását. Ezt az a tény is mutatja, hogy még az 1475. decemberi törökellenes hadjárata idején is, amelynek során a következő év elején megszerezte a töröktől Szabács várát, foglalkozott ezzel a kérdéssel. Nándorfehérvárból azt üzenté a brnói polgároknak, hogy Hynek z Lichtenburka alkamarás hirtelen halála után az új esküdteteket Jan ze Šternberka fogja hivatalukban megerősíteni.⁵⁵ A későbbiekben a városi tanácsok megújítását újból az alkamarás, méghozzá Mátýás egyik kapitánya, Jan Planknar z Kynšperka végezte.⁵⁶ A többi városi tanácsot is ugyanilyen eljárással erősítették meg, de erről a források közelebbit nem árulnak el.

Földesúrként Mátýás különféle, főképp elfoglalt vagy elkobzott birtokokkal ajándékozta meg városait. Már említettem Brno és Znojmo esetét, de hasonló helyzetben voltak más városok, például Olomouc is. Nem sokkal cseh királlyá választása után Mátýás megerősítette Peter Sternt, a Szent Móric egyház plébánosát Hejčín falu birtokában.⁵⁷ Ezt a falut egy év-

⁴⁹ AMZ, Listiny, sign. 142. – Buda, 1478. október 16.

⁵⁰ Vö.: Macek, Josef: *Jagellonský věk v českých zemích (1471–1526)*. 3. Města. Praha, 1998. 41., aki nem hozza összefüggésbe a České Budějovice-i városi tanács kapitány által végzett megújítását azal, hogy Mátýás pártján az alkamarási tisztséget nem töltötték be.

⁵¹ AMJ, Listiny, sign. 186. – Brno, 1469. július 17. 1469-ben a tanácsot január 27-én erősítették meg, de a városi könyvben nem jegyezték fel, hogy ki erősítette meg a tanácsot. Egy évvel korábban, háborús időszakban az új esküdtet „*per seniores scabinos antecedentis consilii*” erősítették meg. AMJ, Městská kniha III radní, inv. č. 3, fol. 306v, 310v.

⁵² AMJ, Městská kniha III radní, inv. č. 3, fol. 320r.

⁵³ AMJ, Městská kniha III radní, inv. č. 3, fol. 315v, 1470. március 23. „*Ex mandato serenissimi principis et domini domini Mathie Ungarie Bohemieque regis per famosum Sichonem, purgrabium in Polna.*” Sedláček szerint Mátýás az 1469-es és 1470-es években sokat tartózkodott Polnán, így a tanácsot a király közvetlen parancsára erősítették meg valószínűleg. Vö.: Sedláček, August: *Hrady, zámky a tvrze Království českého 12, Čáslavsko*. Praha, 1936. 155.

⁵⁴ AMB, kniha č. 48, fol. 387v, 409r.

⁵⁵ AMB, Sbírka listin, 627. sz. – Nándorfehérvár, 1475. december 21.

⁵⁶ A jihlavai városi tanácsnak például 1480-ban azt üzenté, hogy nem tud eljutni Jihlavába, ezért az esküdtet maguk újítsák meg a tanácsot, AMJ, Listiny, sign. 215. – Uherský Brod, 1480. október 2.

⁵⁷ ZAO-O, MCO, Listiny, sign. A IV c 2. – Olomouc, 1469. május 17. (még magyar pecséttel). Az adományt 1470. augusztus 18-án újból megerősítették Olomouchban, már a cseh királyi titkospecséttel,

vel korábban a plébános kérésére adta zálogba a király, amikor Olomouchban tartózkodott. Tettével Mátyás gyakorlatilag a várost támogatta, hiszen annak legfontosabb plébániájáról volt szó, és a már említett 1468-as levelekhez is csatlakozva kinyilvánította támogatását, hogy egyértelműen a maga oldalára állítsa a várost. Olomouc számára többször is megerősítette Bystrovany és a környékbeli falvak (Týneček, Liboš és az olomouci külváros, Ostrovy kertjeinek) birtoklását, amelyek eredetileg a hradiskói kolostorhoz tartoztak. Ezeket a falvakat Mátyás már 1473-ban a városnak adományozta, méghozzá hűségese szolgálataért és kompenzációként a kolostor ostromával járó kiadásokért. Több oklevélben újból megerősítette ezeket az adományokat. Nem egészen egy hónappal halála előtt megengedte Olomouchnak, hogy Bystrovany⁵⁸ falut örökösen birtokolja, ám a többi falu és a Szt. Móric plébániának adományozott falvak az 1486-os jihlavi egyezmény alapján visszakerültek a kolostor birtokába.⁵⁹ Az olomouci polgárokat a király később megerősítette Skrbeň vár és falu birtokában is, amelyhez saját katonai erővel jutottak, ezért tarthatták meg. Az utólagos megerősítésre azért volt szükség, mert a jihlavi egyezményben erről megfeledeztek.⁶⁰

A városok birtokait és gazdasági jelentőségét illető másik terület, amelybe csak a földesúr avatkozhatott be, a városi adók voltak. Ezzel a problémakörrel – a morva királyi városok késő középkori időszakával – legalaposabban Jaroslav Dřímal foglalkozott.⁶¹ Mátyás természetesen a városi adókat arra használta fel, hogy támogatóinak szolgálatait honorálja. Például Jihlava adóját 1474-ben Zdeněk ze Šternberka kapta meg zálogba, majd 1477-ben (Zdeněk előző évbeli halála után) 1000 magyar aranyforint kölcsön fejében az uralkodó elengedte Jihlava adóját.⁶² Ez a város számára nagyon előnyös üzlet volt, hiszen évente 12 000 garas adót fizetett, vagyis több mint 400 magyar aranyforintot. Így tíz év alatt több mint 3000 magyar aranyforintot takarítottak meg.⁶³ Ez nyilvánvalóan azért vált lehetővé, mivel Mátyásnak a pénzre sürgősen szüksége volt, másrészt ezzel szerette volna megjutalmazni Jihlavát szolgálataiért és az elszenvedett károkért. A városoknak írt fizetési utasítások mindennaposak voltak ebben az időben. Igen figyelemreméltó például az olomouci Friedrich mester nevéhez fűződő eset. Az orvosnak, aki 1486-ban magát a magyar királyt is gyógyította (majd később III. Frigyes), Mátyás 100 magyar aranyforint éves fizetést rendelt Olomouchban.⁶⁴ Hasonló kifizetéseket kapott a brnói városházán Prothasius püspök, Pod-

sign. A IV c 5. A znojmoi birtokok adományozásánál hasonlóképpen fontosnak tartották, hogy az adományozást a cseh király és morva őrgróf is megerősítse.

⁵⁸ AMO, Sbirka listin, sign. 285. – Brno, 1473. június 28. (a kolostort 600 aranyért megvásárolhatta.) További oklevelek is megerősítik ezt, sign. 305. – Buda, 1481. október 16. (az oklevél relátora Filipec János volt), és sign. 322. – Bécs, 1490. március 15. (Bystrovany falut Mátyás az olomouciaknak örökletes adományba adja.)

⁵⁹ AČ 10, 56. sz., 293. p. – Jihlava, 1486. szeptember 10. (=AMO, Knihy, sign. 677, fol. 26r–28r).

⁶⁰ AČ 10, 58. sz., 295–296. p. – Bécs, 1486. december 20. (=AMO, Knihy, sign. 677, fol. 30r).

⁶¹ Dřímal, Jaroslav: *Městská berně královských měst moravských od polovice 15. století do r. 1526*. Brno v minulosti a dnes, 4. (1962) 85–124. A régebbi szakirodalom néhány tévedését Tomáš Borovský igazította helyre, vö.: Borovský, Tomáš: *Zvláštní berně v českém středověku*. Dějiny a současnost, 24. (2002) No. 2. 8–14. p.; Borovský, Tomáš – Sterneček, Tomáš: *Města a měšťané*. In: *Peníze nervem společnosti. K finančním poměrům na Moravě od poloviny 14. do počátku 17. století*. Ed. Borovský, Tomáš – Chocholáč, Bronislav. Brno, 2007. 229–291.

⁶² Dřímal: *Městská berně*, 108.

⁶³ 1 magyar aranyforintot 29 garassal számolva az összeg 413 magyar aranyforintot és 23 garast tesz ki, 25 garassal számolva 480 magyar aranyforintot. Ezek az árfolyamok az 1469-es és az 1485-ös évekből valók. Lásd: Smolík, Josef: *Pražské groše a jejich díly (1300–1547)*. Praha, 1894. 35., 44.

⁶⁴ AMO, Knihy, sign. 677, fol. 30v, 31r; a fizetésekről később II. Ulászló oklevelei tesznek említést, AMO, Sbirka listin, sign. 362. – 1496. április 26.; sign. 381. – 1500. április 8.; sign. 417. – 1504.

manicky László és szántói Magyar Miklós; számos további példát sorolhatnánk a többi városból is.⁶⁵

A király elengedhette a városi adót egyéb meghatározott szolgáltatás vagy kölcsön fejében, ahogy azt Jihlava esetében láthattuk. Mátyás például elengedte Znojmnak 3900 garas fizetését – amely az el nem zálogosított adójának nem egészen a felét tette ki – azok miatt a károk miatt, amelyeket a polgárok a megelőző háborúban szenvedtek el, és annak érdekében, hogy kijavítsák és megerősítsék városuk falait.⁶⁶ A magyar királyi városokhoz hasonlóan Mátyás akár a teljes adót is elengedte kölcsönök vagy ki nem fizetett megrendelések fejében, ahogy ez például Olomouccal is megtörtént. El nem zálogosított és el nem engedett bevételeit Mátyás saját kincstárának a gazdagítására használta fel, bár ez nem lehetett túl nagy összeg. Brno esetében (és 1487 után részben Jihlavában is) az adó, amelyet a vár katonaságának fizetésére használtak fel, Mátyás špilberki kapitányát illette meg; hasonlóképpen Znojmban is az adó egy részét a znojmoi várra fordították.

A királyi városok adója nem tartozott Mátyás lényeges bevételei közé. Olomouc, Brno, Znojmo és Jihlava együtt évente 1688 font (*hřivna*) garast (1 font = 56 garas) fizettek, azaz átszámítva mintegy 4000 magyar aranyat.⁶⁷ A magyar korona teljes bevételeéhez képest ez a jövedelem nyilvánvalóan meglehetősen jelentéktelennek számított. Ami az adó mértékét illeti, nincsenek adataink, amelyek azt bizonyítanák, hogy Mátyás pénzigénye növekedett volna, ahogy ez néhány magyarországi királyi város esetében történt. Az említett összeg nagyobb része ráadásul zálogban volt. Ezek a zálogok Mátyás morvaországi uralkodásának nagyon hasznos tényezői voltak, hiszen a magyar és cseh király ezzel ajándékozhatta meg híveit, hogy pártján tarthassa őket.

Mátyás az adókon kívül katonai segítséget is követelt városaitól, amely, mint már említettük, többféle lehetett. Formája elsősorban közvetlen katonai segítség volt, valamint hadianyag szolgáltatása. Néhány esetben a morva városok megpróbálták úgy-ahogy ellenállni Mátyás igényeinek, vagy a katonai segítséget minimumra csökkenteni. Bizonytalan például, vajon Mátyás kétszeri kérése után 1468 májusában kapott-e segítséget Jihlavától. Forrása-

június 17. Vö.: Dřimal: *Městská berně*, 88.; Friedrich mesterről, Wondrák, Eduard: *Mistr Fridrich z Olomouce*. In: Okresní archiv v Olomouci 1983. Olomouc, 1984. 127–129.; uő.: *Ještě o Mistru Fridrichovi z Olomouce*. In: Okresní archiv v Olomouci 1984. Olomouc, 1985. 144–147.

⁶⁵ Dřimal: *Městská berně*, passim.

⁶⁶ AMZ, Listiny, sign. 47. – H. n., 1486. október 16. „...zu ergezung Jerer grossen schäden die sy in de vergangen kriegsleufen genomen und entpfangen und das sy auch dy Stat desterpas an meuern, graben und andern eunden (sic) pessern und pauen mügen, haben wir in aus besundern genaden aus unser Maiestat gueter wissenheit und wolbedachten mut aus kunigklichen gewalt und Markgrafflichn zu Marhern nachgelassen und begeben mit dem brief sechzig und fünf schok groschen dy sy alle Jar aus jerem mittel in unser kamer schuldig sein zubezczalen auf ein Zeit als unser Maiestat wirdt bedunken das wir solichs dann wider rueffen mügen.” Ezt az oklevelet a fondleltárban 1400. október 14-re keltezik, és hamisítványnak tartják. Valójában nincs szó hamisításról, mivel csak az évszám helytelen a keltező formulában. Az uralkodói évek szerinti keltezés egyezik a pecséttel (a cseh királyi titkos pecsét második típusáról van szó, amelyet 1486-ban kezdtek el használni), a kancellár aláírásával, amely a plika alatt (*Ad mandatum domini Regis proprium Johanne Episcopo ecclesie Waradien. etc. cancellario referente*) és a plikán is található (*Ad mandatum domini Regis, Johannes Episcopus Waradiensis etc. Cancellarius*), és végül a napi keltezéssel, „Szent Gál hétfőjén”. A keltezés szövege a következő, „Geben ist am Mantag an Sand Gallentag nach Cristi unsers lieben herren geburt im vierzehenhunderttisten Jare unser Reich des Ungrischen im Neunundtzeiczigisten des Behemischen in dem achzehenten Jare.”

⁶⁷ 1 magyar aranyforintot 29 cseh garassal számolva az összeg 3727 magyar aranyforintot és 25 garast tesz ki, 25 garassal számolva 4323 magyar aranyforintot és 13 garast. Lásd a 63. lábjegyzetet.

ink erről hallgatnak, ami azonban nem jelenti azt, hogy jihlaviaiak ne kapcsolódtak volna be a harcba. Más a helyzet a znojmoikkal, akik már Mátyás megválasztása után azzal utasították el a katonai segítségnyújtást Podmanický László tartományi kapitánynak, hogy nincs elegendő „lovasuk és gyalogosuk”, és amilyük van, az saját védelmükre szükséges.⁶⁸

A morva városok meglepő módon főképp a későbbi időkben álltak ellen sikeresen a király kéréseinek, amikor Mátyás már törvényes cseh király volt. Például mind a jihlaviaiak, mind az uničoviak visszautasították, hogy Mátyásnak ágyúkat küldjenek a török elleni harcra, mégpedig azzal, hogy nem áll ilyesmi rendelkezésükre. Az uničovi polgárok azt állították, hogy a náluk lévő ágyúk nem az övék, és a várfalak erősítésére fordított jelentős kiadásait emlegették, mivel „meg akarjuk tartani Felségeteknek, a mi legkegyelmesebb urunknak ezt az erősségét”. Továbbá azt említették, hogy az adójuk különböző nemeseeknek lett átadva, és a Mátyásnak fizetendő adóval is tartoznak még. Tudnák még hosszasan sorolni a gondjaikat, de rövidre fogva a levelüket azt írták a királynak, hogy csak „két mázsa lőport” tudnak felajánlani.⁶⁹ A jihlaviaiak nagyon kívánták levelükben, hogy Isten adja, hogy képesek legyenek segíteni Mátyásnak a „pogányok” elleni harcban, de nem tehetik saját szükségük miatt. Magyarázatuk szerint azért nem tudnak lőport és ágyúkat küldeni, mert már korábban szolgáltattak Mátyásnak ágyúkat, lőport és nyilakat, így csak négy mázsa lőport küldenek.⁷⁰ Mindkét város polgárai levelük végén kérték az uralkodót, hogy támogatásukat fogadja el, és a jihlaviaiak még azt is hozzáteszik, hogy „Isten adjon Őfelségének győzelmet és szerencsét ellenségeivel szemben”. Ezek a levelek világosan mutatják, hogy a török fenyegetés nem volt túl nagy hatással a morva királyi városok pénzügyeire. Szemléltetést elég messze érezték magukat mind a törököktől, mind pedig Őfelségétől, így kevésbé féltek a követelések behajtásától. A rájuk nehezedő igények a magyarországi városokhoz képest határozottan kisebbek voltak. Figyelemre méltó, hogy mindkét levél eredetileg Csehországban maradt fenn – a jihlavi Brno Város Levéltárában, az uničovi pedig kiadásának idején a Morva Múzeumban volt (sajnos jelenlegi őrzési helyéről nincs tudomás). Jelentheti ez azt, hogy a leveleket Mátyás sohasem látta? Az uralkodó haragjától félve a tartományi hivatalnokok vagy a brnói polgárok tették volna félre ezeket? Nem tudtam megállapítani, hogy Mátyáshoz milyen információk jutottak el, és valószínű, hogy a hiányos magyar források miatt ez nem is lehetséges.

Mindazonáltal rendelkezésre állnak olyan adatok, amelyek arra utalnak, hogy Mátyás mégis tudott városaitól jelentős támogatást is szerezni. Olomouctól például jóval több segítséget kapott a már említett néhány mázsa lőpornál. A király 1470-ben megengedte a városi tanácsnak, hogy az adójából számítsa le azt a 15 000 garast, amelyet Csupor Miklósnak kölcsönzött. Hasonlóképpen II. Ulászló már 1497-ben megengedte, hogy az adóból egyenlítsék ki Mátyás ki nem fizetett adósságát, 417 aranyat, amellyel fegyverekért kézműveseknek tartozott.⁷¹ De a városok nem voltak kimeríthetetlenek, és nem féltek királyuknak ellenállni, hogy igényeit mérsékeljék. Sajnos nincsenek pontos feljegyzések arról, hogy a morva városok mennyivel járultak hozzá Mátyás hadi politikájához, ezért nem lehet meghatározni, mit jelentettek a rendkívüli szolgáltatások. Figyelembe véve, hogy ezeket a rendkívüli

⁶⁸ AMZ, Knihy, sign. 277/2, p. 197. – 1469. július 5. (= Neumann: *Nové prameny*, 108. sz. 153., hibás keltezéssel: 1469. július 12.).

⁶⁹ AČ 6, 90. sz., 202–203. p. – Uničov, 1484. szeptember 1.

⁷⁰ AMB, Sbírka listin, 732. sz. – [Jihlava], 1484. augusztus 28.

⁷¹ AMO, Sbírka listin, sign. 279. – Pozsony, 1470. március 17. Az oklevél relátora Csupor Miklós volt, aki szintén vett fel kölcsönt a várostól; sign. 367. – Olomouc, 1497. augusztus 5. II. Ulászló azt írja, hogy a kölcsönt elsősorban „puskára, számszerijra, pávézékre és más fegyverekre” fordította.

szolgáltatásokat a városi tanácsok a városi adóból is kifizethették, nem lehettek jelentősek, és a városok gazdaságát nem nagyon befolyásolták.⁷²

A katonai segítségnyújtás mellett Mátyás úton lévő tisztségviselői részére is igényelt támogatást a városoktól. Így például az olomouci városi tanácsot arra kérte, hogy segítse Filipec Jánost 1480-as sziléziai útján. Egy másik, 1489-es levelében arra szólította fel összes magyarországi és morvaországi adószedőjét, hogy biztosítsanak szabad áthaladást Filipecnek, aki heringet, olajt és bort vitt magával.⁷³ Ugyanígy utasította a pozsonyi városi tanácsot arra, hogy segítse Filipec 1485-ös áthaladását.⁷⁴ Ezek az utasítások természetesen a király városok feletti hatalmával függtek össze, és nem volt bennük semmi különleges vagy kivételes. Mindössze arra utalnak, hogy a városok azon kevés hely közé tartoztak Morvaországban, amelyek felett Mátyásnak közvetlen hatalma volt, és amelyektől gyors segítséget remélhetett.

A kiváltságok uralkodói megerősítése és a városok királyuknak nyújtott (pénzbeli és anyagi) segítsége – ezek voltak Mátyás és a morva királyi városok kapcsolatának legfontosabb megnyilvánulásai. A fent említett példákból jól látható, hogy a király érvényt tudott szerezni igényeinek. Mátyásnak mint tényleges és elismert cseh királynak és morva őrgrófnak a négy legnagyobb királyi város az 1469-es olomouci választás után természetes módon engedelmeskedett. Ha a másik (prágai) cseh királyt, Jagelló Ulászlót tekintjük, akkor azt láthatjuk, hogy például az Olomouc részére kiadott legkorábbi, a városi levéltárban található oklevele 1492-ből származik, Brnóban pedig 1490 júliusából találkozunk ilyennel.⁷⁵ Az uherské hradištěi és az uničovi levéltárakban az Ulászló által kibocsátott kiváltságokat megerősítő vagy más jogi aktusokat megőrkítő oklevelek már közvetlenül cseh királlyá választása után feltűnnek, és tartanak egészen 1479-ig, majd azután csak 1490 után jelennek meg újra. Az oklevelek világosan mutatják, hogy a hatalom megosztása a cseh tartományokban 1471-től kezdve ténylegesen megtörtént, amikor egyrészt sor került Jagelló Ulászló megválasztására, másrészt Mátyás választását is megerősítették. Az 1478–1479-es olomouci békeszerződés már csak a *status quó*t erősítette meg.

A rendszeresen szedett adókon és a rendkívüli szolgáltatásokon kívül a városok, illetve annak egyes lakosai Mátyásnak másféle pénzbeli segítséget is nyújthattak, bár ez nem volt annyira jellemző. A keresztes hadjáratral összefüggésben bizonyos pénzösszeg fizetéséért bűcsút lehetett elnyerni. Az ebből származó pénz a hatvanas, hetvenes és nyolcvanas években egyenesen Mátyás kezébe került, beszédéről és Mátyás számára történő átadásáról a pápai követek gondoskodtak. II. Pál és IV. Sixtus pápák a cseh eretnekek elleni háború támogatására engedélyeztek bűcsút, de nincsenek világos adatok arról, hogy a morva városokban a bűcsúpénzeket nagy tömegben szedték volna. II. Pál pápa 1467-ben engedett bűcsút azoknak, akik meglátogatják a brnói Szent Jakab templomot Szűz Mária mennybemenetele és Szent Jakab napján, de pénzszedésről nem esett szó, és bűnbocsánatot is csak azokban az esetekben adhattak, amelyek nem tartoztak a pápai szék illetékességi körébe.⁷⁶ A csehek elleni keresztes hadjárat támogatására szolgáló bűcsú adományainak beszédését

⁷² Vö. a fent említett olomouci példákkal. Brnóban fennmaradtak azok a nyugták, amelyeket Dobeš z Boskovic (és az ő utódjai) mint špilberki kapitányok állítottak ki a városi adó átvételekor. Ezt az összeget említi Dřimal: *Městská berně*, 99., 50. l. ábjegyzet.

⁷³ AMO, Sbíрка listin, sign. 296. – Buda, 1480. július 6.; sign. 318. – Bécs, 1489. február 21.

⁷⁴ Lehotská, D. – Handzová, D. – Horváth, V. – Hrabuššay, Z. – Merglová, N.: *Inventár stredovekých listín, listov a iných príbuzných písomností*. Praha, 1956. 3835. sz.

⁷⁵ AMO, Sbíрка listin, sign. 339. – 1492. április 24.; AMB, Sbíрка listin, 780. sz. – Pozsony melletti mezőn, [1490]. július 21.

⁷⁶ AMB, Sbíрка listin, 546. sz. – Róma, 1467. október 22.; 547. sz. – Róma, 1467. október 28.

csak később, 1468 áprilisában hirdették ki.⁷⁷ Ebből az időből csupán egyetlen búcsút engedélyező oklevél maradt fenn, amelyet Galgóci Péter, a brnói Szt. Bernardin kolostor ferences szerzetese állított ki. De ezt nem egy brnói polgár, hanem Dolczi Imre kapta, aki bizonyára Magyarországról származott.⁷⁸ Hunyadi Mátyás hadjáratai támogatásának nyomát nem találjuk meg sem a brnói, sem az olomouci polgárok végrendeleteiben.⁷⁹

Jóllehet a végrendeletekben Mátyás cseh háborúinak támogatása nem mutatható ki, a polgárok a hetvenes években adakoztak a törökök elleni háború céljaira. 1476-ban IV. Sixtus pápa rendeletére gyűjtöttek pénzzadományokat a törökellenes kereszties háborúra.⁸⁰ Brno Város Levéltárában található olyan források, amelyek bizonyítják a búcsúpénz szedését Olomouchban és Brnóban – a templomokban ládákat helyeztek el, és ezekbe lehetett bedobni a pénzzadományt. Gabriele Rangoni pápai nuncius és egri püspök 1476 júniusában kérte fel megbízottját, Alexius z Jihlavy olomouci kanonokot, hogy szedje össze azokat a pénzeket, amelyeket Olomouchban és Brnóban gyűjtöttek a török elleni harcra. Még konkrétan írt neki Mátyás, kérve, hogy vegye magához mind az olomouci városi adóból befolyt pénzt, mind az olomouci és brnói ládák tartalmát.⁸¹ A brnói Szt. Péter és Szt. Jakab templomok ládáinak kinyitása jelentős eseménynek számított. Alexius azt írja, hogy ennél az eseménynél rajta kívül még jelen volt Vilém z Kolína püspök, Péter, a brnói Szt. Mihály domonkos kolostor perjele, valamint a Szt. Péter székeskáptalan és a brnói városi tanács képviselői. A két templomban többfajta pénznemben összesen 351 aranyat szedtek össze (amely természetesen nem túl jelentős összeg). A brnói városházán őrzött pénzt Barbora ze Sovince vette át, és feltehetőleg neki kellett átadnia Mátyásnak – de erről a források már hallgatnak.⁸² Ez a pénzforrás természetesen nem Mátyás morvaországi uralmával függött csak össze – a pénzt pápai rendeletre szedték, és a kereszténység védelméért ajánlották fel Mátyásnak.

A városok és Mátyás közötti levélváltás további emlékei a köztük lévő kapcsolat másféle területére utalnak. A városok különféle perekben és más problematikus kérdések eldöntéséért Mátyáshoz mint uralkodójukhoz fordultak. Ezeket az ügyeket a király többnyire a tartományi tisztségviselőkre hagyta. A perekről a tartománygyűlésen döntöttek: 1480-ban például Mátyás több város tanácsának is megüzente, hogy ügyeiket az olomouci gyűlésen fogják megvitatni, azokat néhány tisztségviselőre bízta, elsősorban Ctibor z Cimburka tar-

⁷⁷ Markgraf: *Politische correspondenz Breslaus*, 392B. sz. 268–269. – 1468. április 20.

⁷⁸ MOL, DL 16820. – 1469. március 17. A búcsúcédula átvevőjét, az eretnekek elleni háború támogatóját az oklevélben „*egregius Emericus de Dolcz*” néven említik, akinek a személyét sajnos nem tudtam azonosítani. A középkori Magyarországon több Dolcz nevű falu létezett, Dolcz (Pozsega megye), Dolci (Kőrös megye) és Dolec (három egyforma nevű falu Zágráb megyében) – mindegyik a mai Horvátország területén fekszik. Lásd: Engel Pál: *Magyarország a középkor végén: Digitális térkép és adatbázis*. CD-ROM. Budapest, 2001.

⁷⁹ Borovský, Tomáš: *Zu der ere Gots und meiner sele zu selikeit. Odkazy brněnských měšťanů církevním institucím v letech 1410–1530*. In: *Sborník příspěvků Filozofické fakulty brněnské univerzity C 46*. (1999) 82. Olomouc részére főképp, AMO, Knihy, sign. 164; néhány bejegyzést ebből az időből a sign. 1540 is tartalmaz (kiadás: Památná kniha olomoucká (kodex Václava z Jihlavy) z let 1430–1492, 1528. Ed. Spáčilová, Libuše – Spáčil, Vladimír. Olomouc, 2004.

⁸⁰ IV. Sixtus 1476-ban többször írt támogatólag Mátyásnak a török hadjáratról. Vö.: *Mathiae Corvini Hungariae regis epistolae ad romanos pontifices datae et ab eis acceptae / Mátyás király levelezése a római pápákkal, 1458–1490* (Monumenta Vaticana historiam regni Hungariae illustrantia, series 1, tom. 6) Kiad. Fraknoi Vilmos. Budapest, 1891. 89–91. sz. 116–118., ahol a pápa a király pénzbéli támogatásról is írt.

⁸¹ AMB, Sbirka listin, 631. sz. – Buda, 1476. június 16. (Gabriele Rangoni); 632. és 633. sz. – Buda, 1476. június 17. (két oklevél, Mátyás király és Gabriele Rangoni).

⁸² AMB, Sbirka listin, 634. sz. – Olomouc, 1476. július 20.; 635. sz. – Olomouc, 1476. augusztus 19.

tományi kapitányra.⁸³ Hasonló volt a helyzet más esetekben is, például 1487-ben Jihlavában.⁸⁴ Znojmban 1490-ben a polgárok által létesített halastó problémáját akarták megoldani. A halastó feltehetően más falvak területét is elárasztotta, amiért a polgárok pénzben akartak kárpótlást adni. Maguk fordultak kérelemmel Filipec Jánoshoz, aki a közvetítő szerepét töltötte be a királynál (erre leginkább a morva tartománygyűlésen kerülhetett sor, amelyen Filipec rendszeresen részt vett). Mivel a király az oklevél szerint nem ismerte a per részleteit, az ügy megoldását Vilém z Pernštejnára bízta. A döntés szerint abban az esetben, ha a falusiakat kártalanítják, a znojmqóiak a maguk számára használhatják a halastavat.⁸⁵

Brnóban valamivel több forrás maradt fenn. Az uralkodónak számos ilyen jellegű ügyben kellett döntenie: némelyeket, mint az előző esetekben, átadott a tartományi tisztségviselőknek, más esetekben ettől eltérően cselekedett. Brnóban gyakran pereskedtek – nem véletlenül – a borkimérés miatt.⁸⁶ Ezekbe a perekbe a király is beavatkozott, például megengedte a brnói káptalannak a borkimérést saját szőlőjéből.⁸⁷ Egy per például, amelyben Mátyás maga döntött, a városi tanács és a špilberki kapitány között folyt. A brnóiak elsősorban azt sérelmezték, hogy a várban borkimérés folyt. Mátyás először azt válaszolta a tanácsnak, hogy a špilberki kapitánynak írt levelében megtiltotta a további borkimérést, mivel az előző kapitányok sem mérték bort a várban.⁸⁸ Nem egészen egy hónap után már azt írta (nyilvánvalóan további levelezés után), hogy mindez csak a vár javítása céljából történik így, és a várban kizárólag csak az ott dolgozó munkások vásárolhatják a bort, mivel nem haladnának a munkával, ha mindig a városba kellene futniuk ezért. Mátyás a város jogát meg akarja tartani, így az intézkedése csak a várban végzett munkálatok idejére érvényes.⁸⁹

A bor miatti legnagyobb per Brnóban a városi tanács és a staré brnói apácakolostor apátnője között zajlott – ismét csak borkimérés ügyében. Mátyás már 1473-ban megerősítette azt a Luxemburgi Jánostól kapott kiváltságot, amely engedélyezte a borkimérést a kolostorban.⁹⁰ A városi tanács azonban akadályozta a kolostor borkimérését, ami sértette a kolostor régi jogait. 1485-ben Mátyás az apátnő és kolostora javára ítélt. Majdnem nyolc héttel később a király újból írt Brnóba, ezúttal nyilván azután, hogy a polgárok maguk is elküldték a staré brnói kolostor és az ottani keresztes kommandatúra borkimérését illető panaszukat. A király úgy rendelkezett, hogy a polgárok megbízottjai Ctibor z Cimburkával és Vilém z Pernštejnával együtt jöjjenek hozzá, hogy dönthessen ügyükben.⁹¹ A város küldöttei csakugyan elmentek a királyhoz, de ő elfoglaltsága miatt nem tudott ítélni a perben. Ezért Filipec Jánost nevezte ki ítélelhozatalra, akit Morvaországba akart küldeni, de nem olomouci püspökként és morva előkelőként, hanem mint királyi kancellárt és váradi püs-

⁸³ AMO, Sbírka listin, sign. 297. – Buda, 1480. július 13.; AMJ, Listiny, sign. 213. – Buda, 1480. július 13.

⁸⁴ AMJ, Listiny, sign. 224. – Bécs, 1487. január 10. (Az oklevelet a magyar titkos pecsét zárta le.)

⁸⁵ AMZ, Listiny, sign. 157. – 1490. március 8. (= AČ 16, 409l. sz. 342.)

⁸⁶ Dřimal–Peša: *Dějiny Brna I*, 111–112.

⁸⁷ Dřimal–Peša: *Dějiny Brna I*, 112.

⁸⁸ AMB, Sbírka listin, 763. sz. – Sopron, 1487. június 7.

⁸⁹ AMB, Sbírka listin, 764. sz. – Bécsújhely melletti katonai tábor, 1487. július 5.

⁹⁰ MOL, DL 45532. – Brno, 1473. június 14. Luxemburgi János Mátyás által megerősített privilégiuma csak a Magyar Országos Levéltárban található meg, ott viszont a múzeumi gyűjteményben, így nem teljesen világos, hogy milyen úton került a levéltárba. Lehetséges, hogy a kolostor a privilégium kihirdetésekor nem fizetett, és így maradhatott a királyi kancelláriában. Luxemburgi János 1325. május 8-án kelt privilégiumának kiadása: *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae 6, von Jahre 1307–1333*. Ed. v. Chlumecky, Peter Ritter – Chytil, Joseph. Brno, 1854. 292. sz. 226.

⁹¹ AMB, Sbírka listin, 742. sz. – Bécs melletti tábor, 1485. március 6.; 744. sz. – Bécs melletti tábor, 1485. április 29.

pököt. A perben tehát a tartományi előkelők vagy méltóságviselők mellőzésével a királyt személyesen helyettesítő Filipec kancellár és magyar prelátus döntött volna.⁹² De ez a megoldás sem vezetett eredményre, és a per tovább folytatódott. A brnói tartománygyűlésen újból három jelentős morva előkelőre: Filipec Jánosra, Ctibor z Cimburkára és Vilém z Pernštejnára hárult a döntés. Megállapodás ekkor sem született, és az ügy több helyi bíróságot is megjárva⁹³ végül 1487 novemberében Tovačovban a város és a kolostor közötti egyezséggel zárult.⁹⁴ A király és a két fél között a közvetítő ismét Filipec János volt; ő kérte fel a királyt az egyezés megerősítésére.⁹⁵

Néhány pert a cseh kancellárra bíztak, amely tisztet 1484-ben Jaroslav z Boskovic töltötte be. A brnói Szt. Jakab plébánia iskolájával kapcsolatos kérdésekben kellett döntenie Filipec János váradi püspök (egyben olomouci adminisztrátor) és a városi tanács között.⁹⁶ A tartományi hivatalokat ebben az ügyben, az előző esettől eltérően, nem mellőzték; Jaroslavnak mint cseh kancellárnak kellett döntenie. Bár nem egészen világos, hogy az előbbi ügyben Mátyás Filipecet mint cseh vagy mint magyar kancellárt bízza-e meg, ezt nem is tartjuk lényegesnek, mivel nyilvánvaló, hogy Filipec mint a király közvetlen helyettese a tartomány és a tartományi hivatalok nélkül tárgyalt ebben a kérdésben.

Az előző példák a város és a városban található egyházi intézmények közötti peres ügyek voltak. Brnói és olomouci kolostorok és káptalanok pereskedtek a városi iskolák miatt. Brno esetében nem tudjuk, hogy 1484-ben miben állapodtak meg, de a Szt. Jakab melletti iskola egyértelműen tovább működött.⁹⁷ Hasonló ellentét alakult ki az olomouci káptalan és a város között a Szt. Móric plébánia iskolája miatt. A viszály a 15. század hatvanas éveiben kezdődött, amikor az iskola létesítését a pápai kúria megerősítette.⁹⁸ Mátyás a tartományba jövele után már elég hamar, 1468-ban felszólította mindkét felet a megegyezésre. Egyértelműen a polgárok oldalán állt a püspökkel és a káptalannal szemben, hiszen 1473-ban az iskolát megerősítette, királyi haragjával fenyegetve meg a püspököt, a prépostot, a dékánt és a káptalant, ha határozatát nem tartják be.⁹⁹

A király egyes polgárokat is adományokban részesített: ezek közül a legérdekesebb a brnói Jan Morava esete. Ő már korábban is rendelkezett bizonyos szabadságokkal, amelyeket Utószülött László és György királyok adományoztak neki (nem kellett fizetnie városi

⁹² AMB, Sbířka listin, 752. sz. – Buda, 1486. március 10. „...skuoro duojstojného (sic) Jana biskupa varadinského etc. kancléře našeho do Moravy vyslati miníme, kterémuž tu věc poručili jsme, aby on ne jako pán moravský a biskup, ale jako biskup varadinský a kancléř náš tu věc, přijma k sobě k radě kohož se jemu zdáti bude, tu věc mezi vámi maje plnú moc naši rozeznal...”

⁹³ AMB, Sbířka listin, 758. sz. – Znojmo, 1486. szeptember 17. A Szent Gál (október 16.) napján tartott gyűlésen kellett volna döntenük. Végül az 1487. január 25-én tartott olomouci gyűlésen úgy határoztak, hogy „a döntést ezekben a perekben az első úri gyűlésig elhalasztják”. *Libri citationum et sententiarum seu Knihy pŕihonné a nálezové 5/1, Pŕihony Olomŕcké 1475–1494*. Ed. Brandl, Vincenc. Brnae, 1888. 153.

⁹⁴ AMB, Sbířka listin, 767. sz. – 1487. november 23. A közvetítők Ctibor z Cimburka, Vilém z Pernštejna és Dobeš z Boskovic voltak.

⁹⁵ AMB, Sbířka listin, 778. sz. – Buda, 1489. június 24.

⁹⁶ AMB, Sbířka listin, 730. sz. – Buda, 1484. június 6.

⁹⁷ A Szt. Jakab plébánia iskolája körüli hatvanas évekbeli viszályról lásd: Dřimal, Jaroslav: *Notář Jan Thabrarr*. Časopis Matice moravské, 58. (1934) 57–114.

⁹⁸ A Szt. Móric plébánia iskolájának perét ugyanúgy, mint a brnói iskoláét, Rómában döntötték el. Erre utalnak a megmaradt pápai és legátusi oklevelek mind a városi és a káptalani levéltárban, mind pedig a Vatikáni Titkos Levéltár regesztra köteteiben.

⁹⁹ AMO, Sbířka listin, sign. 284. – Brno, 1473. június 4.

adót, katonai szolgálatot sem teljesített). Ezeket Mátýás megerősítette, és igyekezett védelmet biztosítani számára a városi tanács követeléseivel szemben. A per Jan Morava (és később fia, Petr) jogait illetően 1472-től 1480-ig folyt, a jogokat ekkor erősítette meg utólag a király.¹⁰⁰ Jan Morava közvetlenül a királyhoz fellebbezett. Hasonlóan védte a király a városi tanáccsal szemben Permann brnói polgárt vagy Szervácot, aki ugyanúgy a királyhoz fellebbezett, és amíg nem született ügyében döntés, a városi tanács nem tehetett ellene semmit, meg kellett hagynia őt birtokai békés használatában. Egy további esetben azt látjuk, hogy a városi tanács Mátýás beavatkozásai ellen próbált meg védekezni, mivel szerintük a király jogtalanul pártfogolt bizonyos polgárokat. Mátýás erre azt válaszolta, hogy soha senkit sem szabadított fel meghatározott okok nélkül a városi jogok alól; döntéseit így megvédte és érvényesítette.¹⁰¹

Mátýás számára a morva királyi városok kiemelkedő jelentőséggel bírtak, ezért a peres ügyek eldöntésekor többnyire a pártjukat fogta. Igaz, támogatása nem volt egyforma mértékű, ahogy ezt a két legnagyobb város példáján is megfigyelhettük. Olomouc esetében Mátýás egyértelműen a város oldalán állt, és a perekben a városi tanács javára döntött. Brno ügyeiben néha a városi tanáccsal szemben egyes polgárokat támogatott. Ez a két város elsősorban mint politikai központ, mint a tartománygyűlések helyszíne volt jelentős Mátýás számára. A gyűléseken a királyi városok rendszeresen részvevő képviselőin,¹⁰² valamint a többi renden kívül néha maga a király is megjelent.¹⁰³ A városok egyéb jelentős események színterül is szolgáltak. Ilyen volt az uralkodók és más magas rangú személyiségek találkozója Olomoucban (1479) és Jihlavában (1486), vagy a királyválasztás és koronázás szintén Olomoucban (1469) és Mátýás királyi hatalmának megerősítése a pápai követ által Jihlavában (1471). A királyi városok ebből a szempontból nélkülözhetetlenek voltak Mátýás számára, hiszen Morvaországban nem volt más hely, ahol a gyűléseket és más ünnepeket megrendezhette volna, mivel itt nem rendelkezett saját udvarral.

Brno mint Mátýás tartományi kincstára különösen kiemelkedett: a brnói városházán őrizték ugyanis azt a pénzt, amelyet Mátýás tisztségviselői igénybe vehettek,¹⁰⁴ de okleveleket is tartottak itt, például azokat, amelyeket 1474. év végén Boroszlóban a fegyverszünet megkötésekor adtak ki. Az egyezség szerint az (1475 januárjában és februárjában kiállított)

¹⁰⁰ AMB, Sbíрка listin, 600. sz. – Pozsony, 1472. augusztus 29.; 601. sz. – Pozsony, 1472. szeptember 10. (mindkét oklevelet „ad relacionem domini Alberti Kostka de Postupicz” adták ki); 602. sz. – Brno, 1473. V. 8.; 608. sz. – 1474. V. 16.; 672. sz. – Esztergom, 1480. VIII. 22. Vö.: Székely: *Mátýás király és a morva főváros*, 609–610.

¹⁰¹ AMB, Sbíрка listin, 629. sz. – Buda, 1476. április 6.; 721. sz. – Buda, 1483. szeptember 30.; 730. sz. – Buda, 1484. június 6.

¹⁰² Például: AMJ, Listiny, sign. 183. – Brno, 1469. február 11. (= AČ 6, 1. sz. 45.); sign. 194. – Ratibor; 1475. március 12. AMB, Sbíрка listin, 677. sz. – [Znojmo], 1480. október 6. A znojmói tanács ír a gyűlés résztvevőiről és az azt követő útról a királyhoz, sajnós a znojmói követ betegség miatt nem tud megjelenni – helyette mindent az olomouci és a brnói követek fognak intézni.

¹⁰³ Például: AMB, Sbíрка listin, 603. sz. – Vyškov, 1473. május 28. Mátýás Brnónak ír arról, hogy a polgárok készüljenek a rendi gyűlés megtartására, melyen ő is személyesen részt vesz. Hasonló módon vett részt a Brnóban rendezett gyűlésen is 1479. október 6-án. Vö.: *Moravské zemské desky, 1480–1566 2, Kraj Olomoucký*. Ed. Matějka, František. Brno, 1948. 2.

¹⁰⁴ Például a már említett bűnbocsátó cédulákért beszedett pénzt, AMB, Sbíрка listin, 635. sz. – Olomouc, 1476. augusztus 19. További példa: 600 arany forintot kellett Václav z Boskovicnak a városházán felvennie, amikor 1477 januárjában a České Budějovice-i gyűlésre ment (Filipec Jánossal együtt), AMB, Sbíрка listin, 639. sz. – Buda, 1477. január 4. Ezt a pénzt Jan Bělík z Kornic felsősziléziai királyi kapitány tette le a tanácsnál.

okleveleket a brnói városházán kellett elhelyezni.¹⁰⁵ Hasonlóképpen a brnói városházán őrizték azt a menlevelet, amelyet Ulászló adott Mátyásnak és a magyar félnek, hogy Olomoucban találkozhassanak 1479-ben.¹⁰⁶ Brnóban királyi okleveleket is adtak ki, ahogy azt Jan Planknar alkamárának a jihlavai városi tanácshoz írt levele is tanúsítja, melyben azt olvashatjuk, hogy küldjék el a pecsétjüket „a brnói városházára, hogy annak a királynak a leveléhez legyen hozzátéve, akihez az egész tartomány tartozik”.¹⁰⁷

Természetesen még más példák is sorolhatók a király és a városok közötti kapcsolatok köréből. Ahogy a magyar városokat, úgy azokat a jihlavai kereskedőket is megvédte az uralkodó, akik Ausztriában árujukat elvesztették. Mi több, ebben a dologban sürgősen írt a császárnak is.¹⁰⁸ Említhetünk gazdasági és pénzügyi eseteket is. A király például a jihlavai városi tanácsnak megengedte, hogy ne fizessenek földadót csehországi birtokaik után.¹⁰⁹ Idézhetünk tisztán pénzzel kapcsolatos eseteket is. Mátyás megkövetelte a városoktól, hogy a České Budějovicében vert apró érméit fogadják el. A pénzérme mégsem terjedt el, végül a pénzveréssel is leálltak, mivel az azzal szembeni ellenállás egyértelmű volt. Ezt adja hírül Markvart z Kamenice třeboňi kapitány, aki szerint az éremmel szemben Jindřichův Hradecban, Polnában és Weitrában is ellenálltak, de még Jihlavában is („a király pártjára állva”). Erre az ellenállásra reagált Mátyás Jihlavának írt levele.¹¹⁰ Mátyás ellenben Brnónak azt parancsolta, hogy a városi adót „bécsi pénzben” fizessék ki – Dobeš z Boskovic špilberki kapitány, aki a városi adó beszédését végezte, arról panaszkodott, hogy a polgárok jó minőségű pénz hiányában rossz minőségűt akartak adni.¹¹¹

A király és városai közötti kapcsolatok fenti áttekintése lehetőséget teremtett arra, hogy rámutathassunk általános jelenségekre, és értékelhessük Mátyásnak a királyi városokkal szembeni viszonyát. Mátyás és a királyi városok kapcsolatát azonban nemcsak a levelek és az oklevelek tartalmából ismerhetjük meg, hanem ezek külső, formális jegyeinek tanulmányozásával is.

A legkorábbi oklevelek szinte kizárólag latin nyelven íródtak, és csakis magyar pecséttel voltak megpecsételve. Ezek a Mátyás cseh királlyá választása előtti időszakban voltak jellemzők. Figyelemre méltó közülük például az a három már említett, Brnónak írt oklevél, amelyeknek Magyar Bálint, Mátyás kapitánya volt a relátora (ebben a pozícióban feltűntek Mátyás más kapitányai is, például Csupor Miklós). Mint már Székely György is rámutatott, ezek az oklevelek világosan utalnak az akkori morvaországi helyzetre – a tartomány elfoglalt (vagy elfoglalásra váró) terület volt katonai igazgatás alatt.¹¹² Figyelemre méltó azonban

¹⁰⁵ AMB, Sbirka listin, 610. sz. – Boroszló, 1474. december 9. (és a tizenegy következő oklevél). Az egyezségben ezt írják: „Aber in Merhern sollen solche brief von unsern underthonen eingelegt werden gein Radisch, unde von den widertayll auf das rathauß gen Brune.” Lásd: *Urkundliche Nachträge zur österreichisch-deutschen Geschichte im Zeitalter Kaiser Friedrich III.* Ed. Bachmann, Adolf. Wien, 1892. 326. sz. 342.

¹⁰⁶ AMB, Sbirka listin, 663. sz. – Prága, 1479. április 30. Vö.: AČ 5, 13. sz., 383. „...gleitowé pana Wladislawa krále, knížat a pánów Jeho Milosti na rathúze w Brně.”

¹⁰⁷ AMJ, Listiny, sign. 204. – Znojmo, 1479. november 9.

¹⁰⁸ AMJ, Listiny, sign. 209. – Buda, 1480. január 13.

¹⁰⁹ AMJ, Listiny, sign. 210. – Buda, 1480. március 6.

¹¹⁰ AMJ, Listiny, sign. 190. – Buda, 1471. március 19. Pletzer: *České Budějovice*, 27–31.; a pénzermék dolgában a třeboňi kapitány igazgatására utal, AČ 5, 15. sz. 321–322. Vö.: Militký, Jiří: *Mincovna Matyáše Korvína v Českých Budějovicích a otázka identifikace její produkce.* In: Pavel Radoměřský. *Sborník numismatických studií k 75. výročí narození.* Red. Polanský, Luboš. Praha, 2002. 63.

¹¹¹ AMB, Sbirka listin, 606. sz. – Buda, 1473. november 3.

¹¹² Székely: *Mátyás király és a morva főváros*, 602–604.

az is, hogy Mátyás hadjárata idején a morva városokhoz írt oklevelek kiadásából kancelláriájának és udvarának más tagjai is éppúgy kivették részüket, például Janus Pannonius (aki egy znojmoi oklevél relátora volt) vagy Beckensloer János váradi püspök.

Az oklevelek azonos külső jegyei, tehát a latin nyelv és a magyar pecsét, még Mátyás cseh királlyá választása után is feltűnnek egy rövid időre, de már 1469 júliusában megjelennek a cseh királyi titkos pecséttel megpecsételt oklevelek, és rövidesen a cseh nyelven írt oklevelek is, amelyek a következő időszakban teljesen túlsúlyba kerülnek, legalábbis a megmaradt források tanúbizonysága szerint. Olomouccal például Mátyás kizárólag csehül levelezett (kivéve a városi jogok megerősítését nem sokkal a választások után 1469-ben és két levelet a háború kezdetének idejéből). Brno esetében, ahol a források jobban fennmaradtak, mint más városokban, látható, hogy Mátyás többnyire a cseh nyelvet használta, bár tiszteletben tartotta a morva városok (valószínűleg) legfontosabb nyelvét, a németet is (négy oklevél). Itt az 1469 utáni évekből csak két latin nyelvű oklevél maradt fenn 1471-ből és 1489-ből. Hasonló a helyzet Jihlavában, ahonnan csak egy német nyelvű oklevelet ismerünk, a többi ismét csak többségében cseh nyelvű. Znojmo esetében nagy a latin nyelvű szövegek aránya: itt egy német, öt cseh és négy latin nyelvű oklevél maradt fenn. A többi városban nem áll rendelkezésre elég irat az értékeléshez. Az adatokból világosan látszik, hogy a latin volt a legalkalmasabb nyelv a kiváltságok megerősítésére, a többi esetben azonban többnyire a csehet használták.

A MORVA KIRÁLYI VÁROSOK SZÁMÁRA MÁTYÁS ÁLTAL KIADOTT LEVELEK ÉS OKLEVELEK NYELVE

	cseh	latin	német	Összesen
Olomouc	15	5	–	20
Brno	19	4	4	27
Znojmo	5	4	1	10
Jihlava	20	2	1	23
Uh. Hradiště	2	2	–	4
Uničov	1	1	–	2
Uh. Brod	–	2	–	2
összesen	62 (70,45%)	20 (22,73%)	6 (6,82%)	88 (100%)

A fenti táblázaton jól megfigyelhető, hogy a cseh nyelv a városokkal fenntartott levelezésben teljesen túlsúlyba került, bár 1469 végéig még egész más volt a helyzet. Addig a négy nagy királyi város részére kiadott oklevelekből és levelekből (a többi város részére írt levelekből nem maradt fenn semmi) 10 latin, 3 cseh és 1 német nyelvű volt. Ez a tény világosan utal arra, hogy Mátyás kancelláriájába csak a későbbi időszakban kerültek olyan hivatalnokok, akik cseh nyelven is ki tudták állítani az okleveleket. Igazolva látjuk tehát azt a már több szerző által kifejtett állítást, miszerint az oklevél nyelvét nem véletlenszerűen választották meg, hanem főképpen a címzett nyelvén írták, a kiadó törekedett a könnyebb megértésre, illetve a jó kapcsolatra a címzettel.

A formai szempontokat vizsgálva az oklevelekben csak kevés szabálytalanságot észlelhetünk; a városi levéltárakban mindössze két oklevél található, amelyre magyar pecsétet tettek (Uherský Brod, Jihlava). Ezekből nehezen lehetne bármilyen következtetést levonni, hiszen a legnagyobb valószínűség szerint ezekben az esetekben nem történt más, mint hogy a kancelláriában nem volt kéznél a megfelelő pecsét, de a kancellár tévedése sem zárható ki. A többi esetben, ahogy már említettük, a magyar pecsét használatára csak Mátyás cseh királlyá választása előtti időben került sor – a későbbiekben elsősorban a cseh (azaz ma-

gyar–cseh) királyi titkos pecsétet használtak, és később az osztrák hercegi pecsétet (amely Mátyást magyar és cseh királyként és osztrák hercegként említette).

A városi levéltárakban megőrzött, többségében királyi eredetű oklevelek és levelek segítségével nyomon követhettük Mátyásnak a morva királyi városokkal szemben folytatott politikáját. Békében és háborúban egyaránt ezek a városok voltak a király fő támaszai – mind földrajzi, mind gazdasági értelemben –, tőlük kapott, igaz, szerény mértékű anyagi támogatást. A királynak nem volt oka felhasználni a királyi városokat más rendekkel szemben, mivel a nemesi renddel Morvaországban nem akadt annyi konfliktusa, mint a magyarországi főnemességgel. A rendek közti ellentétet, amelyben a király nem játszott jelentős szerepet, véglegesen a már említett 1486-os egyezség oldotta fel.

Bizonyos mértékig szűk határok között vizsgálhattuk a városoknak a királlyal szemben folytatott politikáját, főképp azokban a peres ügyekben, amelyekben a városok Mátyáshoz mint cseh királyhoz fordultak. Sajnos a királyhoz írt levelek közül nagyon kevés maradt fenn, ezért jobbára a királyi válaszokat kellett használnunk. Ezekből például azt láthatjuk, hogy elég gyakran fordultak hozzá egyes polgárok a perük eldöntése érdekében. Ilyen jellegű iratok csak Brnóban maradtak fenn, de feltételezhetjük, hogy Mátyáshoz a többi város polgárai is fellebbeztek. Ezekből, de más példából is egyértelműnek tűnik, hogy a 15. század nyolcvanas éveiben Filipec János fontos szerepet játszott a városok vagy egyes polgárok és a király közötti kapcsolattartásban. Filipecet Morvaország lakosai nyilvánvalóan a saját képviselőjüknek, illetve kívánságaik és kéréseik átadására a legmegfelelőbb közvetítőnek tartották. Abban az időben, amikor az uralkodó az osztrákokkal harcolt vagy a török elleni háborúra készült, a városok, mint ahogy azt jihlavai és uničovi levelek is mutatják, képesek voltak ellenállni igényeinek. De ahogy a levelezésekből láthatjuk, ezek a városok mégis Hunyadi Mátyást tartották a törvényes cseh királynak.

A fentiekben részletesen megvizsgált okleveles források egyértelműen tanúskodnak a morva királyi városok politikai orientációjáról a 15. század második felében. Mátyás királyhoz fűződő viszonyukra is ebből a szemszögből kell tekintenünk. A négy legjelentősebb város szemében már 1469-es megválasztása után is ő volt az egyedüli cseh király; a többi város pedig, amely hosszú ideig Ulászló híve maradt (Uničov, Uherské Hradiště), az olomouci egyezmény után kénytelen volt Mátyás oldalára állni. Bár 1469 és 1479 között mindkét cseh király igényt tartott Morvaországra és ezáltal a morva királyi városokra is, a négy legjelentősebb egyedül Mátyást tartotta királyának. A két cseh király egyidejű elismeréséig a városok soha nem jutottak el; Mátyás már a háborús – 1468–1469-es években – teljesen egyértelműen megszerezte az őrgrófsági birtokok és az őrgrófsági kamara felett a hatalmat; a tíz évvel később megkötött olomouci egyezmény pedig már csak megerősítette a *status quó*t és Mátyás morvaországi uralmát, amely végül mindenki számára törvényessé vált.

FARKAS ANDREA és VÉGH ANDRÁS fordítása